

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії та історії держави і права факультету № 1**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ
з навчальної дисципліни «Теорія держави та права»
обов'язкових компонент освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

081 Право (поліцейські)

Кам'янець-Подільський 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 1
Протокол від 16.08.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 (протокол від 15.08.2023 № 9).

Розробники:

1. Професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 ХНУВС, кандидат юридичних наук Невзоров І. Л.
2. Доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Лазарєв В. В.

Рецензенти:

1. Професор кафедри міжнародного та європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Гавриленко О. А.
2. Завідувач кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Холод Ю. А.

1. Загальні методичні рекомендації

Написання курсової роботи з навчальної дисципліни «Теорія держави та права» передбачено типовим навчальним планом підготовки бакалаврів за спеціальністю 081 «Право» денної форми навчання. Підготовка та захист курсової роботи здобувачами вищої освіти завершує вивчення дисципліни «Теорія держави та права». Така робота є першим самостійним науково-теоретичним дослідженням загальних закономірностей виникнення, розвитку та функціонування державно-правових явищ та процесів.

Для розкриття теми курсової роботи здобувачі вищої освіти опрацьовують різноманітні джерела: Конституцію та чинне законодавство України, навчальну літературу з теорії держави та права, монографічні та періодичні літературні джерела, електронні ресурси. Тема курсової роботи має бути опрацьована ширше, ніж вона висвітлюється в підручниках і на заняттях.

Курсова робота виконується з **метою** узагальнення, поглиблення та закріплення знань, одержаних здобувачами вищої освіти під час опанування дисципліни «Теорія держави і права». Її виконання сприяє виробленню професійних умінь, підготовці до вивчення інших юридичних дисциплін та до майбутньої практичної діяльності. Складовими мети написання курсової роботи з дисципліни «Теорія держави та права» є:

- формувати та розвивати правові знання здобувачів вищої освіти, уміння аналізувати наукову літературу, законодавство, матеріали юридичної практики;
- виробляти навички самостійного аналізу, систематизації, узагальнення та критичної оцінки наукового і практичного матеріалу;
- формувати уміння застосовувати отримані знання при оцінці конкретного державно-правового явища;
- розвивати навички формулювання загальнотеоретичних державно-правових понять, аргументованого, логічного, грамотного викладення положень теми;
- прищеплювати здобувачам освіти навичок самостійної творчої дослідницької роботи.

Написання курсової роботи з теорії держави та права сприяє поглибленню отриманих теоретичних знань, їх систематизації, розвитку науково-теоретичного мислення, розширенню понятійного апарату, практичному застосуванню наукових методів (системного, компаративістського, історико-правового, формально-юридичного, методів формальної логіки та інших) у процесі вирішення поставлених завдань. Таким чином, виконання курсової роботи сприяє максимальному застосуванню одержаних у процесі вивчення теорії держави та права знань.

При написанні курсової роботи перед здобувачами вищої освіти постають наступні **завдання**:

- обґрунтувати актуальність теми роботи; визначити мету й основні завдання; скласти план роботи;
- підібрати літературу, необхідну для всебічного висвітлення теми курсової роботи;

- проаналізувати та систематизувати науковий та практичний матеріал щодо теми роботи;
 - логічно й послідовно викласти положення теми курсової роботи;
 - зробити узагальнюючі висновки;
 - оформити роботу відповідно до вимог;
 - прилюдно захистити курсову роботу.
- У курсовій роботі повинні бути продемонстровані:
- чітка, логічна послідовність викладення матеріалу, переконливість аргументації;
 - точність трактування положень відповідних нормативно-правових актів, що регулюють відповідні відносини, а також використання практичного матеріалу, який стосується даної теми;
 - обґрунтованість висновків, пропозицій і рекомендацій.

1.1. Вибір теми курсової роботи

Тематика курсових робіт розробляється кафедрою теорії та історії держави і права з огляду на актуальність теми для сучасного етапу розвитку юридичної науки в Україні. Зі списку тем курсових робіт, здобувач вищої освіти довільно обирає тему.

Кожен здобувач вищої освіти зобов'язаний зареєструвати свою тему курсової роботи на кафедрі теорії та історії держави і права. Науковим керівником здобувача вищої освіти є викладач, який проводить семінарські заняття з теорії держави і права. Основною формою керівництва курсовою роботою здобувача вищої освіти є консультування. Здобувачі вищої освіти приходять на консультації до наукового керівника самостійно за власною ініціативою, за викликом начальника кафедри або безпосередньо наукового керівника.

1.2. Загальні вимоги щодо оформлення курсової роботи

Курсова робота за обсягом складає 25-36 сторінок друкованого тексту шрифт Times New Roman 14, через 1,5 інтервали на аркушах стандарту А4, абзацний відступ 1,25.

Сторінки курсової роботи нумеруються у верхньому правому куті. Кількість строк на одному аркуші 29-30 (враховуючи посторінкові посилання на використані джерела). Кількість знаків в одній строчці - 67-75 знаків (враховуючи прогалини між словами та знаки пунктуації). Відступи від краю аркушу рекомендуються: верхній - 2 см.; нижній - 2 см.; лівий - 3 см.; правий - 1,5 см.

1.3 Структура та зміст курсової роботи

Курсова робота включає наступні складові частини:

- титульний аркуш;
- план роботи;
- вступ, який визначає актуальність роботи, мету та завдання;
- основна частина, що складається з розділів та підрозділів;

- висновки, рекомендації;
- список використаних джерел;
- додатки (у разі потреби) - таблиці, схеми, тощо.

Титульний аркуш є першою сторінкою курсової роботи і є основним джерелом бібліографічної інформації, необхідної для оброблення та пошуку документа.

Титульний аркуш повинен мати відомості, які подають у такій послідовності:

- назва міністерства і навчального закладу;
- назва факультету;
- назва профільної кафедри;
- назва курсової роботи;
- курс, група, прізвище, ім'я, по батькові автора;
- науковий ступінь, вчене звання, посада, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника курсової роботи;
- місто і рік.

Другий аркуш роботи - це **план. План роботи** містить в собі вступ, заголовки розділів і підрозділів (якщо вони є), висновки, список використаних джерел, додатки (якщо вони є) із вказівкою номера сторінки, з якої починається розділ чи підрозділ. У плані роботи сторінки вказуються обов'язково.

Перелік умовних позначень. Якщо в курсовій роботі використано специфічну термінологію, маловідомі скорочення, нові символи, позначення, то їх перелік може бути поданий у курсовій роботі у вигляді окремого списку, який розташовують перед вступом.

Вступ, обсяг якого не повинен перевищувати 2 сторінки, має містити: актуальність проблеми, мету роботи та коло завдань на її вирішення; структуру роботи.

Актуальність проблеми – це обґрунтування вибору тієї чи іншої теми для дослідження. Кожна наукова робота має відповідати на сучасні запити суспільства та розглядати важливу проблему теорії держави та права.

Формулювання *мети і завдань курсової роботи*. Мета курсової роботи повинна впливати з назви роботи. Вона полягає в розгляді проблемних питань окремої теми. Завдання є похідними від мети курсової роботи. При визначенні завдань курсової роботи слід зазначити складові частини даної теми, аналіз яких необхідний і достатній для досягнення мети.

Мета дослідження: вивчити і науково обґрунтувати... розкрити... узагальнити.... систематизувати

Відповідно до мети у курсовій роботі ставляться *завдання*:

- 1) проаналізувати наукові джерела з досліджуваної проблеми.
- 2) ...
- 3) ...

Структура курсової роботи. Слід зазначити, що курсова робота складається зі вступу, ... розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг курсової роботи ... сторінок.

В основній частині роботи послідовно розкриваються поставлені в плані курсової роботи питання. Викладення матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

В основній частині роботи обов'язково повинні бути наведені і проаналізовані точки зору різних вчених з проблемних питань теми, зроблені посилання на літературні джерела. Курсова робота має містити приклади, що ілюструють теоретичні положення роботи.

У висновку автор підводить підсумки роботи, формулює основні висновки, може викласти пропозиції, прогнози щодо розвитку того чи іншого державно-правового явища. Висновки вміщують безпосередньо після викладу тексту основної частини курсової роботи, починаючи з нової сторінки. Автор повинен зробити коротке узагальнення щодо всіх питань теми. Висновки повинні бути чіткими, містити формулювання і оцінки, які логічно витікають із змісту курсової роботи. Обсяг висновку не повинен перевищувати 3 сторінки.

Список використаних джерел, на які є посилання в основній частині курсової роботи, наводять у кінці тексту, починаючи з нової сторінки. Список використаних джерел слід розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Забороняється вказувати в списку використаної літератури джерела, які не були безпосередньо використані при написанні курсової роботи.

Якщо література або правові акти були взяті з мережі Інтернет, то слід зазначити її (їх) електронну адресу з зазначенням конкретної сторінки та дати цитування. Забороняється використовувати інформацію з Інтернету, яка не має певного автора та конкретної назви (наприклад, використовувати як джерело роботи «Вікіпедію» тощо). Ця заборона не стосується статистичної або іншої інформації, розміщеної на офіційних сайтах державних органів та установ.

У списку використаної літератури зазначаються наступні вихідні дані підручників, монографій тощо: прізвище автора (або авторів), їх ініціали, повна назва видання, місце видання, видавництво, рік видання, загальна кількість сторінок у виданні, що використовувалось. **Наприклад:** Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.

Для нормативно-правових актів вказуються: Повна назва документу, офіційне джерело видання, рік видання, номер видання, реєстраційний номер нормативно-правового акту.

Список використаних джерел - елемент бібліографічного апарату, який містить бібліографічні описи використаних джерел. Бібліографічний опис оформлюється згідно з ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання (<https://journals.pdpu.od.ua/dstu.pdf>).

1.4. Основні правила цитування

В курсових роботах не допускається плагіат. При необхідності робляться

посилання на документи, підручники або монографії, при цьому здобувач вищої освіти обов'язково повинен описати джерело такого посилання. Посилання передбачають, що в них вказуються: прізвище автора (або авторів), їх ініціали, повна назва видання, місце видання, видавництво, рік видання, сторінка (або сторінки) з яких вилучені цитати (або загальний зміст яких анотується). У кінцевому переліку джерел ці сторінки вже не вказуються.

Цитати наводяться з використаних джерел. Цитати в тексті роботи слід брати в лапки, в кінці відповідної сторінки дати повні і точні посилання на джерела.

Зразок посилання на підручник¹.

Зразок посилання на нормативно-правовий акт або статтю у періодичному виданні².

Зразок посилання на веб-сайт³.

Проте посилання на використані в тексті роботи джерела можна робити і відповідно до їх переліку у списку літератури. Тоді після цитати слід поставити квадратні дужки, наприклад, [2, с. 30]. При цьому перша цифра означає, що робота на яку посиляється здобувач вищої освіти, знаходиться у списку літератури під номером 2. Друга цифра означає сторінку відповідної роботи, з якої відбулося цитування. Наведення чужих текстів без посилань недопустимо.

З метою належної реалізації норм Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту», що стосуються дотримання основних принципів академічної доброчесності та системного підходу до розвитку методів та засобів виявлення плагіату в освітньому просторі курсові роботи перевіряються на плагіат. У разі виявлення плагіату, курсова робота повертається на доопрацювання.

1.5 Перевірка та рецензування курсової роботи

Після перевірки курсової роботи викладач здійснює її рецензування.

В тексті рецензії:

- вказується на повноту розкриття теми, правильність визначення автором кола питань, які необхідно було розкрити;
- робляться зауваження стосовно недбалості оформлення роботи;
- оцінюється повнота використання нормативних документів та інших першоджерел;
- визначається ступінь самостійності автора відносно літератури, яка використана;
- звертається увага на орфографічні помилки (якщо вони є).

В заключній частині можуть бути зауваження відносно стилю, чіткості висловлювання думок тощо.

¹ Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 45.

² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

³ Корнєєва Т. Відкритість української влади. URL: <http://www.isu.org.Ua/catalog-27/i-ici-34/Iibgagyu.Iit1?PHP8E881P=0c4b641Г&PHP8E88Ю=0c4b64П7> 29.09.2017/19.00. [дата звернення 25.03.2023].

Курсова робота здається на перевірку не пізніше, ніж за місяць до проведення захисту. Позитивно виконана курсова робота оцінюється відміткою «допускається до захисту» та можливим виставленням попередньої оцінки.

У випадках незадовільної рецензії курсової роботи викладач повертає її здобувачу вищої освіти для повної або часткової переробки з чітко висловленими вимогами щодо усунення помилок і недоліків, а також з відміткою «до захисту не допускається». Повторно курсова робота надається на рецензію лише **разом** із раніше не зарахованою. При повторному рецензуванні викладач перевіряє виконання його вимог і рекомендацій, позначених в не зарахованій курсовій роботі.

Здобувач вищої освіти, який отримав за попередню перевірку курсової роботи позитивну оцінку, готує її до захисту. Термін підготовки курсової роботи до захисту після рецензування - 10-15 діб. За цей час здобувач вищої освіти уважно вивчає рецензію, усуває недоліки, повторно вивчає основну і додаткову літературу, пише тези виступу для захисту.

Захист курсової роботи проводиться напередодні екзаменаційної сесії перед комісією у складі двох викладачів кафедри теорії та історії держави і права.

Якість виконання та результати захисту курсової роботи оцінюється за 100-бальною шкалою, про що робиться відповідний запис у заліковій книжці та відомості.

Здобувач вищої освіти, який не виконав курсову роботу або під час захисту отримав оцінку «незадовільно», не допускається до складання екзаменаційної сесії.

Курсові роботи, які за результатами їх рецензування визнаються як такі, що мають цінність для подальшого їх використання у освітньому процесі, за рішенням кафедри можуть бути передані до відділу рукописів бібліотеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Водночас кафедра може направити начальникові факультету подання про заохочення авторів таких курсових робіт.

Курсові роботи зберігаються на кафедрі терміном, встановленим наказом Міністерства освіти і науки України.

2.Теми курсових робіт

№ з/п	Назва теми
1.	Виникнення права
2.	Поняття держави, її основні ознаки
3.	Форма держави, її поняття, структура
4.	Форма державного устрою
5.	Форма державного правління
6.	Форма державного (політичного) режиму
7.	Механізм держави, його поняття, структура

8.	Поняття та класифікація функцій держави
9.	Поняття громадянського суспільства, його основні ознаки
10.	Правовий статус людини та громадянина: поняття, структура
11.	Права людини
12.	Права людини в умовах дії правового режиму воєнного стану
13.	Поняття та основні ознаки правової держави
14.	Право в системі регулювання суспільних відносин
15.	Поняття норми права, її основні ознаки та критерії класифікації
16.	Правотворчий процес, його стадії
17.	Поняття та види форм (джерел) права
18.	Нормативно-правовий акт: поняття та ознаки
19.	Система права: поняття, структура
20.	Правова система: поняття, структура
21.	Правовий режим воєнного стану: загальнотеоретична характеристика
22.	Систематизація законодавства
23.	Поняття та основні ознаки правових відносин
24.	Юридичні факти: поняття, види
25.	Застосування юридичних норм
26.	Інтерпретаційно-правова діяльність
27.	Правове регулювання: поняття, мета, види, засоби, типи
28.	Правопорушення: поняття, ознаки, види
29.	Склад правопорушення: поняття, структура
30.	Поняття та ознаки юридичної відповідальності, її основні види
31.	Правосвідомість і правова культура
32.	Правомірна поведінка

3. Рекомендації щодо змісту курсових робіт за темами

Тема № 1: Виникнення права

План:

Вступ

1. Відмінність норм права від соціальних норм первісного ладу.
2. Основні теорії виникнення права.
3. Шляхи виникнення права.
4. Співвідношення права і держави.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Розкриваючи перше питання слід надати характеристику нормам, за допомогою яких здійснювалося соціальне регулювання в первісному суспільстві: табу, ритуалам, звичаям та мононормам. Також необхідно звернути увагу на відмінність норм права від соціальних норм первісного

ладу: формальну визначеність, загальнообов'язковість, гарантованість, забезпечення виконання.

Відповідаючи на друге питання потрібно висвітлити погляди щодо виникнення права, його ролі у суспільстві, характеру взаємин з іншими соціальними явищами, функціонування, які сформувалося протягом розвитку у різні історичні епохи. З цією метою доцільно розглянути основні теорії виникнення права.

Оскільки виникнення права є тривалим історичним процесом і потреба в регулюванні суспільних відносин посилюється в ході становлення державності, необхідно, досліджуючи третє питання, розкрити шляхи його виникнення. При цьому потрібно звернути увагу як на діяльність безпосередньо держави у сфері правотворчості, так і на санкціонування нею вже існуючих у суспільстві правил поведінки.

Оскільки право і держава взаємозалежні у своєму походженні, зв'язок між ними є настільки складним, що їх співвідношення можна розглядати лише під кутом зору певної взаємодії. Характеризуючи четверте питання необхідно зазначити, що право і держава мають єдину соціально-економічну основу, в них однаково втілюється менталітет народу, його культура, свідомість, традиції.

Рекомендований перелік літератури до теми № 1:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 6-17.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 2017. С. 9-22.

Додаткова:

1. Шевченко А. Є., Старостюк А. В. Теорія держави і права : навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 77–87.
2. Рябовол Л. Т. Теорія права як галузь вітчизняної юриспруденції: проблема становлення предметно-функціонального поля. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2018. № 4. С. 7–14.
3. Теорія держави і права : підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2015. С. 46-50.
4. Чернищук Н. В. Етапи розвитку формування права. *Вчені записки Таврій. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2020. Т. 31 (70). № 1. С. 129-133.

Тема № 2: Поняття держави, її основні ознаки

План:

Вступ

1. Функціональне призначення елементів держави:
 - 1.1. Основні ознаки держави.

- 1.2. Факультативні ознаки держави
2. Внутрішня і зовнішня сторони суверенітету як ознаки держави.
3. Об'єднання держав (наддержавні утворення).
4. Сутність держави.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Визначення ознак держави логічно пов'язане з досягненнями наукових концепцій походження держави та вимагає розкриття та аналізу і класифікації їх за критерієм невід'ємності. Це, водночас буде відокремлювати поняття держави від інших видів суспільних об'єднань. Використовуючи сучасне теоретичне розуміння держави, необхідно висвітлити її найбільш типові ознаки, зокрема наявність чітко визначеної території, політична влада, державний суверенітет, населення, більшість якого пов'язана з державою відносинами громадянства, здатність видавати закони та інші правові акти, наявність апаратів управління та примусу. В результаті необхідно сформулювати розгорнуте визначення держави.

Визначаючи зміст державного суверенітету як найважливішої властивості державної влади, треба зупинитися на його внутрішньому та зовнішньому проявах, розкрити такі його ознаки, як єдність, неподільність, невідчужуваність. Необхідно дослідити зв'язок державного суверенітету з народним та національним суверенітетами, навести приклади з буття української державності. Підсумовуючи дане питання, слід вказати на сучасні тенденції розуміння відносності державного суверенітету в умовах глобалізаційних процесів, а також, можливості його обмеження, яке, зокрема, засновується на ідеї пріоритету прав людини над державою.

Наступне питання спрямоване на розкриття поняття та видів об'єднань держав (наддержавних утворень). Необхідно визначити передумови, які обумовлюють виникнення таких утворень. З цією метою доцільно розглянути питання про делегування суверенних прав з боку держави таким утворенням.

Підсумовуючи роботу над темою необхідно звернути увагу на сутність держави, охарактеризувати сучасні підходи до вивчення зазначеної категорії.

Рекомендований перелік літератури до теми № 2:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 41-69.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 2017. С. 23-37.

Додаткова:

1. [Богів Я. С. Співвідношення народного суверенітету та державного суверенітету. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2018. Вип. 52. Т. 1. С. 76-81.](#)
2. [Державний суверенітет в умовах глобалізації: теорія та](#)

практика : монографія / за заг. ред. О. М. Кіндратець. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2022. 226 с.

3. Копча В.В. Правова держава та принципи сучасної держави. Національна юридична освіта й наука в європейському та євроатлантичному вимірах : матеріали загальноакадемічної підсумкової науково-теоретичної конференції здобувачів вищої освіти (Київ, 17 травня 2019 р.). Київ, 2019. С.40–43.

4. Копча В. В., Копча Н. В. Держава та основні підходи до розуміння. Закарпатські правові читання = Transcarpathian legal readings : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (29-30 квіт. 2020 р., м. Ужгород) / НДІ порівнял. публіч. права та міжнар. права. Ужгород : Рік-У, 2020. С. 86-90.

5. Копча В. В. Сучасна держава: основні підходи до розуміння. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020 № 43. С. 13-17.

6. Мерник А. М., Ярова А. С. Поняття держава та державність: зміст та співвідношення (історико-правовий аспект). Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 3. С. 19-22.

7. Ярема О. Г. Зміст інформаційного суверенітету у контексті державного суверенітету. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 3. С. 191-194.

Тема № 3: Форма держави, її поняття, структура

План:

Вступ

1. Форма державного устрою
2. Форма державного правління
3. Форма державного (політичного) режиму.
4. Форма держави в Україні на сучасному етапі.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Визначення категорії форма держави передбачає поєднання в єдину систему її структурних елементів: форми державного устрою, форми державного правління, форми державного політичного режиму, що відображають процес формування та реалізації державної влади.

Характеристика форми державного правління вимагає висвітлення особливостей процесу формування, звітності та відповідальності вищих виконавчих органів державної влади.

Форма державного політичного режиму може бути більш ретельно визначена шляхом класифікації всіх видів режиму за критерієм демократичності.

Особливу увагу слід звернути на форму сучасної Української держави згідно Конституції України 1996 р. Аналіз форми держави в Україні на

сучасному етапі передбачає надання характеристики особливостей форми державного устрою, організації форми державного правління та проявів державного (політичного) режиму в Україні

Рекомендований перелік літератури до теми № 3:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки: МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 75-86.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 54-72.
3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 51-63.

Додаткова:

1. Бостан С. К. Концептуальні основи визначення стратегії державного розвитку України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 6. С. 3-7.
2. Галас В. І., Попович Т. П. Елементний склад форми держави: теоретико-правовий аналіз. Регіональні студії. 2017. Вип. 10. С. 13-17.
3. Галас В. І., Попович Т. П. Елементний склад форми держави. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 45-48.
4. Соколова І. О. Правова природа політичних режимів. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С.47-49.
5. Трещов М., Мунько А. Сучасна форма правління в Україні: науково-практичний дискурс. Науковий вісник: Державне управління. 2022. № 2 (12). С. 182-193.

Тема № 4: Форма державного устрою

План:

Вступ

1. Загальна характеристика форми державного устрою:
 - 1.1. Унітарна держава, її основні ознаки. Особливості України як унітарної держави.
 - 1.2. Федеративна держава. Види федерацій.
2. Конфедерація: поняття та ознаки. Історична доля конфедерації.
3. Співдружності держав (регіональні, економічні, політичні, військові та інші союзи, асоціації, об'єднання тощо).

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Розглядаючи перше питання слід розглянути місце і роль форми державного устрою в системі елементів форми держави, розкрити її поняття шляхом аналізу простої та складної форми державного устрою.

Слід висвітлити поняття та різновиди унітарних держав, охарактеризувати особливості України як унітарної держави. Також доцільно розкрити поняття федеративної держави, провести їх класифікацію на основі різноманітних критеріїв: способу створення, способу здійснення владних повноважень, принципу побудови тощо.

Аналіз форми державного устрою вимагає, крім характеристики унітарних та федеративних держав, приділення окремої уваги питанню про суперечливу категорію «конфедерація», дослідити її основні ознаки, історичний розвиток проблеми конфедеративності.

Заключне питання спрямоване на розкриття поняття та видів співдружності держав. Необхідно визначити передумови, які спричиняють до виникнення таких утворень. У цьому ракурсі необхідно розглянути питання про делегування суверенних прав з боку держави наддержавним утворенням, навести приклади щодо практики виникнення, розвитку та функціонування Європейського Союзу.

Рекомендований перелік літератури до теми № 4:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 75-86.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 54-72.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 51-63.](#)

Додаткова:

1. [Батанов О. В. Доктрина сучасного унітаризму: проблеми формування та реалізації. Альманах права. 2020. № 11. С. 33–42.](#)
2. [Батанов О. В., Приходько Х. В. Феноменологія сучасного унітаризму: аксіологічні, онтологічні та телеологічні аспекти. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2016. № 7. С. 69-78.](#)
3. [Батанов О. В. Унітаризм як політичний та правовий феномен: вітчизняний та зарубіжний досвід. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки. 2019. № 4. С. 20-25.](#)
4. [Гамбург І., Гамбург С. Закріплення моделі політико-територіального устрою в конституціях держав: плюралізм підходів і досвід для України. Підприємництво, госп-во і право. 2020. № 4. С. 365–370.](#)
5. [Галас В. І., Попович Т. П. Елементний склад форми держави: теоретико-правовий аналіз. Регіональні студії. 2017. Вип. 10. С. 13-17.](#)
6. [Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.](#)

Тема № 5: Форма державного правління

План:**Вступ**

1. Особливості класифікації форм державного правління, критерії їх розрізнення

2. Види монархічних форм правління:

2.1. Особливості абсолютних та обмежених монархій.

2.2. Сучасні види монархії.

3. Види республіканських форм правління:

3.1. Парламентська республіка.

3.2. Президентська республіка.

3.3. Змішана республіка.

4. Форма правління в Україні.

Висновки**Перелік використаних джерел****Методичні вказівки:**

Під час розгляду першого питання слід розглянути місце і роль форми державного правління в системі елементів форми держави, розкрити поняття «форма державного правління» шляхом аналізу різних дефініцій, підходів, пояснюючи їх концептуальні відмінності. Слід висвітлити різні наукові позиції щодо виділення форм державного правління на основі різноманітних класифікаційних критеріїв. Визначаючи поняття цих форм, необхідно проаналізувати ознаки, згідно з якими вони розрізняються між собою.

У наступному питанні потрібно охарактеризувати основні види монархій (необмежена та обмежена), визначити їх відповідні різновиди (деспотична, абсолютна, теократична, становопредставницька, дуалістична, конституційна, парламентська).

Подальший розгляд теми передбачає визначення республіки, характеристику її юридичних ознак. При цьому потрібно, встановивши критерії класифікації, виділити її основні різновиди (парламентська, президентська, змішана), висвітлити їх історичний розвиток, втілення в конституційних моделях різних держав, визначити їх юридичні ознаки. Особливу увагу слід приділити з'ясуванню сутності, аналізу особливостей та юридичних ознак президентсько-парламентської та парламентсько-президентської форм державного правління, що являють собою різновиди змішаної республіки.

У останньому питанні необхідно здійснити детальну характеристику реформування форми правління в нашій державі за роки незалежності, зокрема визначити різновиди республіканської форми державного правління в Україні з прийняттям Конституції України 1996 року та змін, внесених до Основного Закону держави.

Рекомендований перелік літератури до теми № 5:**Основна:**

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 75-86.](#)

2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 54-72.
3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 51-63.

Додаткова:

1. Лебедєва В.В., Граціотова Г.О. Поняття, ознаки, види органів держави та форми державного правління. *Економіка: реалії часу*. 2021. № 5 (57). С. 71-80.
2. Литвин В. Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі : інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти : монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 636 с.
3. Мироненко П. В. Державне правління та його трансформації. *Суспільно-політичні процеси*. 2018. № 2 (9). С. 56-117.
4. Олійник В. С. Республіканська форма правління: її особливості в Україні. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2018. № 2 (4). С. 15-26.
5. Трещов М., Мунько А. Сучасна форма правління в Україні: науково-практичний дискурс. *Науковий вісник : Державне управління*. 2022. № 2 (12). С. 182-194.

Тема № 6: Форма державного (політичного) режиму

План:

Вступ

1. Поняття та види державного (політичного) режиму.
2. Демократичний політичний режим: поняття, різновиди, основні ознаки.
3. Основні форми та інститути демократії.
4. Антидемократичний режим: поняття, основні ознаки, різновиди.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

При розгляді першого питання треба обґрунтувати поняття політичного режиму, показати що є основою для його визначення, наприклад, ступінь розвитку політичної демократії та реальний політико-правовий статус людини. Показати в чому полягають форми і методи здійснення державної влади. Визначитись з поняттям «політичний режим», «державно-правовий режим», «державний режим».

У другому питанні необхідно розкрити види політичних режимів, показати чим відрізняється демократичний режим від антидемократичного. Необхідно охарактеризувати різновиди демократичного та антидемократичного державно-правового режиму. Різновидами демократично-правового режиму є: парламентська демократія, демократично-

ліберальний, національно-демократичний та інші.

При розгляді даної теми необхідно загострити питання на тому, що на сучасному етапі розвитку України питання про форму державного (політичного) режиму набуває особливого значення. Бажано показати особливості української демократії, проблеми її розвитку та негативні тенденції в державі.

Визначаючи демократію як прогресивну форму державного політичного режиму слід провести аналіз умов, що надають реальну можливість участі населення держави у формуванні її вищих органів влади, а також безпосередньої участі у керуванні державою. При цьому слід звернути увагу на законодавчому закріпленні відповідних прав і свобод, їх процесуальній забезпеченості та судовому захисту. При розгляді даного питання пропонується спиратися на традиційну класифікацію форм демократії: безпосередню та представницьку. Розкриваючи їх сутність на прикладах різноманітних демократичних інститутів (самоврядування, референдум, вибори, розподіл влад і т. ін.) необхідно визначити підвищення ролі прав і свобод людини і громадянина на етапі формування громадянського суспільства та побудови правової держави.

Розглядаючи заключне питання необхідно надати характеристику антидемократичний режим: визначити поняття, розкрити основні ознаки, дослідити різновиди. Доцільно супроводжувати цей огляд відповідним теоретичним аналізом та юридичною конструктивною критикою, спираючись на об'єктивні факти.

Рекомендований перелік літератури до теми № 6:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки: МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 75-86.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 54-72.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 51-63.](#)

Додаткова:

1. [Борко Т. М., Воробйова С. С. Політичний режим: суть та основні підходи щодо його визначення. Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти : матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції \(м. Миколаїв, 17-18 листопада 2021 р.\). Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 123-127.](#)
2. [Дзюбенко Ю. М. Проблеми визначення поняття та сутності демократичних та недемократичних режимів. Актуальні проблеми політики. 2016. Вип. 57. С. 49-60.](#)
3. [Євтушенко О. Н. Політичний режим та його роль у регулюванні взаємовідносин суспільства й держави. Наукові праці. Політологія. 2016. Т. 284. № 272. С. 12-16.](#)

4. [Єпур М. В. Ліберально-демократичні політичні режими в сучасних державах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2019 № 41 том 1. С. 17-20.](#)

5. [Талдикін О. В. Сучасні недемократичні форми державного \(політичного\) режиму. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 1. С. 44-50.](#)

Тема № 7: Механізм держави, його поняття, структура

План:

Вступ

1. Механізм держави: поняття, структура.
2. Поняття державного органу, його ознаки і поняття.
3. Державні установи, підприємства і організації, їх місце і роль у механізмі держави.
4. Недержавні (комерційні) організації: специфічні риси їх функціонування у механізмі держави.
5. Співвідношення апарату держави і органів місцевого самоврядування.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Розглядаючи поняття такої правової категорії як механізм держави, слід звернути увагу на складові елементи, зокрема на державний апарат та підприємства, установи, організації, що забезпечують його діяльність. При цьому особливу увагу необхідно приділити принципам організації та функціонування механізму держави, оскільки вони безпосередньо визначають напрямки його діяльності.

Характеризуючи поняття та ознаки державних органів потрібно докладно дослідити критерії їх класифікації та їх державно-владні повноваження і компетенцію. Особливу увагу слід приділити законодавчим, виконавчим та судовим органам.

Окрему увагу доцільно приділити недержавним (комерційним) організаціям, охарактеризувати специфічні риси їх функціонування у механізмі держави.

При аналізі механізму держави доцільно звернути увагу на сучасну особливість розуміння цієї категорії як такої, що містить у собі не тільки такі традиційні елементи як державний апарат та допоміжний апарат, але й систему органів місцевого самоврядування, що частково реалізують й державні владні функції своїми виконавчими структурами. При цьому важливо підкреслити їх неналежність до державної влади.

Рекомендований перелік літератури до теми № 7:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 89-95, 98-105.](#)

2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 73-89.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 64-75.](#)

Додаткова:

1. [Косілова О. І. Механізм правової держави: принципи функціонування, тенденції розвитку в сучасній Україні. *Інформація і право*. 2016. № 1\(16\). С. 92-101.](#)
2. [Кравцова З. С. Співвідношення понять «механізм держави» та «механізм здійснення державної влади»: конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 91-94.](#)
3. [Пильгун Н. В., Бурбеза В. В. Поняття «механізм держави» в сучасній юридичній думці. *Юридичний вісник*. 2017. № 2 \(43\). С. 46-51.](#)
4. [Ткаля О., Шелудько А. Загальні принципи організації та діяльності державного апарату. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 274-279.](#)
5. [Солоткий С. А. Концептуальні засади державної служби в Україні: проблемні питання. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. № 1 \(21\). С. 127-134.](#)

Тема № 8: Поняття та класифікація функцій держави

План:

Вступ

1. Функції сучасної Української держави та її державних органів.
2. Правові форми здійснення державою своїх функцій.
3. Організаційні форми здійснення державою своїх функцій.
4. Методи здійснення функцій держави.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Дослідження питання про функції та форми діяльності держави доцільно здійснювати з допомогою загальної класифікації функцій на внутрішні та зовнішні, постійні і тимчасові, вказавши відповідний критерій класифікації. В роботі бажано показати різні погляди вчених на види внутрішніх функцій і їх кількість. Одним з пропонованих підходів у даному напрямку є наступний, який характерний для сучасної української держави: політична, економічна, оподаткування і фінансового контролю, соціальна, екологічна, культурна, інформаційна, правоохоронна. Розгляд зовнішніх функцій України слід характеризувати пов'язуючи з міжнародними особливостями існування держави та впливом різних світових факторів. Такий підхід передбачає наявність таких функцій як політична, економічна, культурна, інформаційна,

оборона держави, підтримання світового порядку та інші.

Особливої уваги вимагає питання про правові форми діяльності держави. Слід не тільки формулювати визначення змісту цих форм діяльності, але й супроводжувати їх практичними прикладами у діяльності Української держави.

Відповідаючи на наступні питання, слід розглянути правові та організаційні форми діяльності держави, визначити їх поняття та охарактеризувати юридичну сутність кожної форми діяльності держави, вказати основні правові форми діяльності держави, дати їх правову характеристику.

При цьому доцільно також надати характеристику методам, за допомогою яких здійснюються правові та організаційні форми діяльності держави.

Рекомендований перелік літератури до теми № 8:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 89-95, 98-105.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 73-89.
3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 64-75.

Додаткова:

1. Буцан М. С. Функції держави: поняття, класифікації, наукові трактування. Часопис Київського університету права. 2019. № 4. С. 406-410.
2. Дубинський І. Ю. Класифікаційні особливості функцій держави. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2019. Том 30 (69) № 4. С. 7-11.
3. Дубинський І. Ю. Функції держави як найважливіші напрями розвитку держави. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 4. С. 18-21.
4. Завгородня Ю. С. Функції держави в сучасних умовах: пропедевтичний аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 3. С. 20-22.
5. Марущак О. А. До питання про класифікацію функцій сучасної держави. Правовий часопис Донбасу. 2019. № 4 (69). С. 25-31.
6. Марущак О. А. Функції держави: визначення поняття. Держава та регіони. Серія: Право. 2019. № 3 (65). С. 17-21.

Тема № 9: Поняття громадянського суспільства, його основні ознаки

План:

Вступ

1. Етапи та умови формування громадянського суспільства.
2. Сутність громадянського суспільства як фундаменту формування правової державності.
3. Взаємодія громадянського суспільства і держави.

4. Особливості функціонування громадянського суспільства в Україні.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Ретельне роз'яснення етапів та умов формування громадянського суспільства в юридичному сенсі ставить перед студентом завдання визначити нормативно-правові стандарти, які має затвердити легітимна влада для створення мінімальних підстав розвитку суспільства у більш цивілізований рівень, що надає підстав для характеристики громадянського статусу.

Визначення сутнісні громадянського суспільства як фундаменту формування правової державності корисно досліджувати на тлі розвитку футуристичних теорій майбутнього кращого суспільного об'єднання та теорій правової державності. Спираючись на наукові розробки з цього приводу Гегеля, Гоббса, Локка, Монтеск'є та інших видатних мислителів минулого, а також сучасних наукових юридичних та філософських досліджень слід визначити сутність такого суспільства.

Питання співвідношення громадянського суспільства і держави та визначення місця держави у цій системі передбачає співставлення теоретичних категорій за обсягом, рівнем взаємного впливу, залежністю та ступеню невід'ємності. Необхідно з урахуванням вищевикладеного звернути увагу на особливості функціонування громадянського суспільства в Україні.

Рекомендований перелік літератури до теми № 9:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки: МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 126-144.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 38-44.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.76-84.](#)

Додаткова:

1. [Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку : аналіт. доповідь / за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко, В. М. Яблонського. Київ : НІСД, 2018. 128 с.](#)
2. [Динник І. П. Становлення взаємовідносин держави та суспільства: історико-методологічний зріз. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 10. С. 106-109.](#)
3. [Кононенко В. В., Лапшин С. А. Громадянське суспільство та держава: співвідношення в публічному управлінні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 8.](#)
4. [Оніщенко Н. М. Громадянське суспільство: реалії та зміни. Громадянське суспільство як чинник модернізації сучасної держави : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції \(м. Київ, 20 квітня 2021 р.\). Київ : Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. С. 89-93.](#)

5. [Самофалов Л. П., Самофалов О. Л., Шевченко Д. М. Правова держава як фактор розвитку громадянського суспільства. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 2. С. 189–198.](#)

6. [Субота С. І. Особливості взаємодії громадянського суспільства та поліції в умовах демократичного режиму. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 3. С. 41–44.](#)

Тема № 10: Правовий статус людини та громадянина: поняття, структура

План:

Вступ

1. Об'єктивне право і міра свободи особи.
2. Поняття та види правового статусу особи.
3. Співвідношення прав і свобод людини та прав і свобод громадянина.
4. Теорія поколінь прав людини.
5. Інститут прав людини в Україні.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Перше питання передбачає необхідність висвітлення поняття «свобода», що далеко виходить за рамки юридичних понять і інститутів. У юриспруденції таке поняття має пряме відношення до вибору особою варіантів своєї поведінки (правомірної або протиправної). Критерієм такої поведінки є норма права. Всяка норма права вказує на вибір поведінки з ряду варіантів, тим самим, обмежуючи поведінку суспільно-корисними формами, визначаються усілякі його різновиди. Протиправна поведінка проявляється в порушенні встановлених юридичних рамок. «Міра свободи» визначається нормами права - об'єктивним правом (системою норм даної держави), означає, що право - інструмент реалізації й обмеження свободи. Реалізація свободи пов'язана із суб'єктивними правами, обмеження - з юридичними обов'язками.

Роз'яснюючи правовий статус особи слід враховувати, що це юридична категорія, пов'язана з внутрішньодержавним правом даної держави. Правовий статус особи виражає міру її свободи, визначену і гарантовану законом, забезпечену державою, слід сформулювати визначення основ правового статусу особи, навести перелік усіх елементів, розкрити їх зміст. Необхідно розмежувати поняття «загальний», «спеціальний» та «індивідуальний» правовий статус, а також основи правового статусу в широкому та вузькому сенсі слова. Варто акцентувати увагу на відмінностях між правами і свободами, правами людини і правами громадянина. Правовий статус громадянина характеризується максимально повним набором прав, свобод, обов'язків, що існують у даній державі, оскільки громадянин - це особа, що має громадянство, тобто постійний юридичний зв'язок із даною державою, що

виражається в їх взаємних правах і обов'язках. Права громадянина тісно пов'язані з «правами людини», але не тотожні ним. Права людини - це, так зване, природне право в його сучасному розумінні, сучасному трактуванні, сучасному бутті - у теорії і на практиці.

У зв'язку з попереднім питанням слід звернути увагу на характеристики теорій поколінь прав людини, що сформувалися у юриспруденції! на сучасний момент.

Дослідження наступного питання доцільно будувати з урахуванням того, що Україна належить до числа держав, що припускають наддержавний (міжнародний) контроль за станом дотримання прав людини. Декларація про державний суверенітет України проголосила пріоритет загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальноновизнаних норм міжнародного права стосовно норм внутрішньодержавного права, гарантує всім громадянам України права і свободи, передбачені Конституцією України і нормами міжнародного права, що визнані Україною.

Рекомендований перелік літератури до теми №10:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 261-272.](#)
2. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.100-122.](#)

Додаткова:

1. [Борисюк І. Еволюція міжнародного нормативного механізму захисту прав дитини. Знання європейського права. 2021. № 2. С. 7–12.](#)
2. [Бражник В. О., Сидоренко Д. А. До питання обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2018. № 9 \(3\). С. 10–14.](#)
3. [Васильченко О. П., Матат А. В. Конституційні права людини: зміст, функції та рамки обмеження. Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації: колективна монографія / Національний університет "Одеська юридична академія". Львів: Торунь : Ліга-Прес, 2020. С. 45–66.](#)
4. [Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. Інформація і право. 2020. № 2 \(33\). С. 9–22.](#)
5. [Олькіна О. В. Інституціоналізація прав громадян на участь в управлінні державними справами та на свободу об'єднання в контексті інтеграційних процесів. Молодий вчений. 2017. № 4. С. 327–330.](#)
6. [Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ : ФОП Голембовська О. О., 2018. 204 с.](#)
7. [Щербак Н. В. Міжнародні стандарти з питань гендерної рівності та їх упровадження в Україні \(в умовах реформування державного управління\). Право та державне управління. 2020. № 4. С. 153–165.](#)

Тема № 11: Права людини

План:

Вступ.

1. Права людини: поняття, ознаки.
2. Види прав людини.
3. Інститут прав людини в Україні.
4. Гарантії прав людини.

Висновки.

Перелік використаних джерел.

Методичні вказівки :

З огляду на визначення поняття прав людини необхідно наголосити, що права людини слід розуміти як певні невід'ємні можливості вільного самовизначення людини в суспільстві. Основні ознаки прав людини потребують зосередження уваги на тому, що ці права належать людині від народження, тобто вони є природними, невідчужуваними, ці права існують об'єктивно, незалежно від того, в даній країні державною владою визнається чи не визнається факт їх існування, права людини несумісні з дискримінацією за будь-якою ознакою, держава зобов'язана їх поважати, захищати тощо.

Кажучи про види прав людини насамперед необхідно звернути увагу на громадянські (особисті), політичні, соціальні, економічні, культурні права, а також індивідуальні й колективні права, абсолютні й відносні права. Висвітлення видів прав людини припускає і розрізнення прав людини за часом їх виникнення, коли розрізняють їх перше покоління, друге покоління, третє покоління.

Питання про інститут прав людини в Україні потребує звернути увагу на те, що Україна приєдналася до низки міжнародних документів, що стосуються прав людини, законодавство України постійно приводиться у відповідність з даними документами, Конституція України 1996 р. передбачає інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Україна належить до числа держав, котрі припускають наддержавний (міжнародний) контроль за станом дотримання прав людини й. т. ін.

Гарантії прав людини необхідно розуміти як певні засоби й умови, котрі забезпечують їх реальне існування. Серед зазначених гарантій насамперед розрізняють міжнародні гарантії і внутрішньодержавні гарантії, серед яких, у свою чергу, виокремлюють економічні, політичні, юридичні, організаційні, культурні (духовні) гарантії.

Рекомендований перелік літератури до теми № 11:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 261-272.](#)
2. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.100-122.](#)

Додаткова:

1. Борисюк І. Еволюція міжнародного нормативного механізму захисту прав дитини. *Знання європейського права*. 2021. № 2. С. 7–12.
2. Бражник В. О., Сидоренко Д. А. До питання обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2018. № 9 (3). С. 10–14.
3. Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття "інформаційні права людини". *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 155-159.
4. Васильченко О. П., Матат А. В. Конституційні права людини: зміст, функції та рамки обмеження. *Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації: колективна монографія / Національний університет "Одеська юридична академія"*. Львів; Торунь : Ліга-Прес, 2020. С. 45–66.
5. Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. *Інформація і право*. 2020. № 2 (33). С. 9–22.
6. Олькіна О. В. Інституціоналізація прав громадян на участь в управлінні державними справами та на свободу об'єднання в контексті інтеграційних процесів. *Молодий вчений*. 2017. № 4. С. 327–330.
7. Тихомиров О. О. Класифікація інформаційних прав людини: розвиток підходів. *Інформація і право*. 2022. № 1(40). С. 46-53.
8. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ : ФОП Голембовська О. О., 2018. 204 с.
9. Фігель Ю. О. Теоретичні аспекти обмеження прав людини. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія : *Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 357-361.
10. Шершель О. Обмеження прав людини: філософсько-правовий аспект. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. Т. 25. № 1. С. 180-186.
11. Щербак Н. В. Міжнародні стандарти з питань гендерної рівності та їх упровадження в Україні (в умовах реформування державного управління). *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 153–165.

Тема № 12: Права людини в умовах дії правового режиму воєнного стану**План:**

Вступ.

1. Нормативне регулювання охорони прав людини і громадянина під час дії правового режиму воєнного стану.
2. Обмеження прав людини в умовах дії правового режиму воєнного стану.
3. Захист прав людини органами державної влади в умовах дії правового режиму воєнного стану.
4. Гарантії прав і свобод громадян в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Висновки.

Перелік використаних джерел.

Методичні вказівки :

Досліджуючи перше питання, необхідно визначити правові аспекти захисту прав людини. Слід зазначити, що вагоме місце з-поміж великого кола проблем, якими займається сьогодні юридична наука, належить проблемі захисту прав людини. Досліднику варто звернути увагу, що забезпечення прав і свобод людини визначається розвиненістю механізмів і розробленістю засобів, заходів та процедур, які використовуються при охороні і захисту прав і свобод людини, що і дозволяє говорити про захищеність і безпеку особистості в державі. Варто розглянути сучасний стан та проблеми реалізації захисту прав людини, здійснити узагальнений аналіз питань, що регулюють захист природних прав людини, а їх обмеження є неможливим за будь-яких умов. Необхідно звернути увагу на те, що життєдіяльність громадян в умовах воєнного стану вимагає вдосконалення захисту прав людини, що зумовлює перспективність проблематики та формує вектори для подальших досліджень.

Розкриваючи друге питання, автору слід звернути особливу увагу на дослідження питання обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Необхідно звернути увагу на ту обставину, що обмеження прав і свобод у період воєнного стану, як правило, не поширюються на основні права громадян; мають обмежений за обсягом і часом дії характер, застосовуються тільки на підставі відповідних нормативно-правових актів. Особливу увагу варто приділити розкриттю питання стосовно того, що воєнний стан означає можливість законного обмеження прав і свобод громадян та тимчасовий відступ від положень Конвенції з прав і основоположних свобод людини та Конституції України. Автору слід визначити: які саме права у громадян можуть «забрати», а які є невідчужуваними у будь-якому разі.

Розкриття третього питання плану передбачає дослідження системи органів, державної влади, які можуть бути створені в період дії правового режиму воєнного стану. Визначення їх основних завдань стосовно захисту прав і свобод людини і громадянина.

Останнє питання курсової роботи передбачає дослідження системи гарантій прав і свобод під час дії правового режиму воєнного стану. Слід також згадати про парламентський контроль за додержанням органами державної влади та органами місцевого самоврядування права людини і громадянина як різновиду гарантій дотримання прав і свобод людини і громадянина. А також її реалізацію під час дії правового режиму воєнного стану.

Рекомендований перелік літератури до теми № 12:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 408.](#)
2. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 49; 247.](#)

Додаткова:

1. Белов Д. М., Белова М. В. Система захисту прав і свобод людини і громадянина: доктринальні та нормативні основи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2022. Вип. 74. С. 185–191.
2. Горбова Н. А., Палюх А. Я., Пархета В. І. Правовий захист та відновлення прав людини і основоположних свобод в умовах подолання наслідків війни. Київський часопис права. 2023. № 1. С. 47-52.
3. Зурнаджи Є. Є. Захист прав людини органами державної влади в умовах воєнного стану.
4. Корнієнко М. В. права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 27–31.
5. Кузніченко С. О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 32–36.
6. Лазарєв В. В., Малиновська Т. М. Особливості гарантування прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. (м. Харків, 26 трав. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 71-73.
7. Мерник А. М. Підстави обмежень прав і свобод людини та громадянина в умовах особливих правових режимів: теоретико-правовий аспект. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2019. Вип. 57. Т. 1. С. 11-14.
8. Назарчук О. М. Захист прав людини: сучасний стан та проблеми реалізації. Актуальні проблеми правознавства. 2022. Вип. 2 (30). С. 19-23.

Тема № 13: Поняття та основні ознаки правової держави**План:****Вступ**

1. Походження концепції правової держави.
2. Основні принципи (ознаки) правової держави.
3. Історичне походження ідеї «розподілу влад». Система «стримувань і противаг» за Конституцією України.
4. Україна як незалежна, соціальна, демократична, правова держава.

Висновки**Перелік використаних джерел****Методичні вказівки:**

При опрацюванні першого питання доцільно викладати матеріал, щодо змісту окремих концепцій правової держави за схемою розвитку історичних етапів, починаючи з V-IV ст. до н. е. При цьому слід враховувати, що така назва «правова держава» виникає не відразу, а значно пізніше. Сучасний етап розвитку цієї теорії вимагає від дослідника цієї теми опрацювання наукових юридичних статей з цього приводу, які суттєво розвивають класичні положення

концепції правової державності.

Більш ретельне розкриття умов формування правової державності у другому питанні теми можливо при детальній характеристиці принципів правової держави з роз'ясненням їх структурних елементів. Корисно здійснювати такий огляд з наведенням прикладів з світової практики вдалого досягнення реалізації таких принципів в окремих країнах.

Доцільно також звернути увагу на історичне походження ідеї «розподілу влад», та систему «стримувань і противаг» за Конституцією України., яка забезпечує реалізацію даного принципу в нашій державі.

Враховуючи, що Україна орієнтується у своєму розвитку саме на формування правової державності, слід розкривати наступне питання теми шляхом характеристики процесу успішності або неуспішності втілення в нашій державі означених у другому питанні принципів.

Рекомендований перелік літератури до теми № 13:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки: МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 111-122.](#)
2. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 85-99.](#)

Додаткова:

1. [Бичков І. Г. Щодо місця Конституційного Суду України в механізмі стримувань і противаг. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 3. С. 224–229.](#)
2. [Вовк П. Правова держава: вітчизняні наукові підходи до змісту поняття. Юридичний вісник. 2020. № 1. С. 19-23.](#)
3. [Лісовська Ю. П., Лісовський П. М., Подоляка С. А. Правова держава: історія, теорія, методологія : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 348 с.](#)
4. [Левчук В. Д. Поняття та ознаки правової держави. Правоохоронна функція держави: теоретикометодологічні та історико-правові проблеми : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. \(м. Харків, 17 трав. 2019 р.\) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 121-123.](#)
5. [Москальчук Ю. Г. Система стримувань і противаг як ефективний засіб досягнення взаємодії у роботі органів законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2020. Вип. 16. С. 19–23.](#)
6. [Образцова В. В. Механізм стримувань та противаг у публічно-управлінських відносинах. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 20. С. 107–112.](#)

Тема № 14: Право в системі регулювання суспільних відносин

План:

Вступ

1. Поняття нормативного і ненормативного регулювання суспільних відносин.

2. Соціальні норми: поняття, види, функції.

3. Право і технічні норми.

4. Право і мораль.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Регуляція суспільної поведінки - сфера питань, що постає на самих ранніх етапах розвитку суспільства. Тому характеристика цього питання прямо пов'язана з проблемою розвитку суспільного об'єднання у державу. Необхідно визначити межі можливого нормативного і ненормативного регулювання суспільних відносин, спираючись на їх зовнішній прояв та корисність для суспільства і особистості в соціальному нормативному впливі.

Розгляд другого питання теми потребує проведення загальної класифікації соціальних норм, що здатні впливати у якості правил на суспільні відносини. Корисно здійснювати таку класифікацію з використанням порівняльного методу дослідження, що якісно відображає невід'ємні ознаки цих норм.

Порівнюючи технічні норми та норми права слід звернути особливу увагу на шляхи переростання технічних норм у правові та навести відповідні приклади з чинного законодавства України. Окремо треба пояснити сфери впливу технічних норм на суспільні відносини, окреслити їх якісну характеристику.

Співвідношення норм моралі та норм права доцільно пояснювати відштовхуючись від походження їх в процесі розвитку суспільства та, водночас, спираючись на засоби забезпечення як норм моралі, так і норм права. Тут важливо визначити і моральнісну фундацію правових норм.

Рекомендований перелік літератури до теми № 14:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 175-187.](#)

2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 113-128.](#)

3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 131-141.](#)

Додаткова:

1. [Бондаренко В. А., Пустова Н. О. Правовий вплив у системі соціального впливу. Соціально-правові студії. 2021. Вип. 2 \(12\). С. 12-18.](#)

2. [Довженко Є. В. Теоретико-правова характеристика технічних норм. Юридичний вісник. 2016. № 4 \(41\). С. 42-47.](#)

3. [Дурнов Є. Поняття та види функцій праворозуміння. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 9. С.154-159.](#)

4. [Томко В. Особливості діалектичного поєднання категорій "право" і](#)

"норма права". Підприємництво, господарство і право. 2016. № 3. С. 137–141.

Тема № 15: Поняття норми права, її основні ознаки та критерії класифікації

План: ‘

Вступ

1. Поняття та основні ознаки норми права.
2. Різновиди правових норм.
3. Спеціалізовані (нетипові) норми права.
4. Значення класифікації норм права для їх ефективної реалізації.
5. Структура норм права, їх закріплення у статтях нормативно-правових актів.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Найбільш повне та адекватне визначення категорії “норма права” можливе завдяки розкриттю його головних та невід’ємних ознак. Характеристика системності, загальної обов’язковості, формальної визначеності, забезпеченості владою держави, нормативності та інших ознак досягається поясненням їх внутрішньої суті з відповідними прикладами та порівняннями.

Загальну класифікацію видів норм права слід починати з розподілу всієї системи юридичних норм за значенням у правовому регулюванні на матеріальні та процесуальні з відповідними визначеннями та прикладами. Рекомендується включити у характеристику різновидів норм права такі класифікації як: за галузевою належністю; за способом викладення диспозиції, гіпотези, санкції; за юридичною силою та ін.

Окрему увагу бажано приділити нетиповим спеціалізованим нормам. Тут необхідно роз’яснити і саму нетиповість та спеціалізованість даних норм і, водночас, розкрити на прикладах окремі види: загально-закріплюючі, дефінітивні, декларативні, оперативні, колізійні.

Дослідження особливості структури юридичної норми є, водночас, продовженням пояснення ознаки “нормативності”. Потрібно звернути увагу на теоретичність класичної моделі, що складається з гіпотези, диспозиції, санкції у порівнянні з практичними особливостями відображення цієї структури у статтях нормативно-правових актів. Доцільно, також, використовувати для опису особливостей реального закріплення структури норми у статті нормативно-правового акту діючі акти кримінально-правового та цивільно-правового законодавств.

Рекомендований перелік літератури до теми № 15:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 162-172.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О.

Д. Тихомирова. Київ :НАВС, Освіта України, 2017. С. 140-145.

3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 142-148.

Додаткова:

1. Боняк В. О. Поняття «норма права» в сучасній правничій науці. *Право і суспільство*. 2018. № 3. Ч. 1. С. 15–18.

2. Дєхтярьов О. В., Олійник О. Б. Юридична природа та значення норми права. *Право та державне управління*. 2018. № 4 (33). С. 11–15.

3. Могілевський Л. В. Сутність поняття «норма права». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1. С. 14–18.

4. Пильгун Н. В. Особливості та значення норми права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 55-57.

Тема № 16: Правотворчий процес, його стадії

План:

Вступ

1. Основні підходи до розуміння поняття «правотворчість».
2. Ознаки, принципи та функції правотворчості.
3. Стадії правотворчого процесу. Техніка нормопроекування.
4. Систематизація законодавства: поняття та форми.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

У правовій сфері суспільства правотворчість займає центральне місце. Це пояснюється тим, що саме правотворчість дає життя праву, правовому регулюванню в цілому. Саме тому дослідження підходів до розуміння категорії «правотворчість» є надзвичайно важливою у юриспруденції сучасності. Тому, розкриваючи це питання, слід проаналізувати підходи до визначення цього поняття, що надаються різними авторами. Знайти у цих визначеннях єдине і відмінності. Також, на основі аналізу цих визначень, автору бажано надати власне визначення цієї юридичної категорії.

Здійснення характеристики правотворчої діяльності шляхом дослідження її ознак, принципів та функцій вбачається корисним способом визначення відмінних характеристик від інших видів правової діяльності: правозастосування, інтепретаційно-правової діяльності, правового виховання та ін.

Третє питання вимагає дослідити стадії та етапи процесу створення юридичних норм на прикладі правотворчої діяльності Верховної Ради України. Слід охарактеризувати всі стадії правотворчої діяльності від підготовки проекту нормативно-правового акту, до внесення інформації про нормативно-правовий акт до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

Окрему увагу слід звернути на поняття та особливості техніки нормопроєктування.

Характеристика систематизації законодавства є логічним продовженням правотворчого процесу. Тут корисно відштовхнутись від початкового етапу систематизації-обліку. Пояснення окремих різновидів систематизації: консолідації, інкорпорації та кодифікації необхідно ілюструвати прикладами з сучасних законодавчих збірок та кодексів України.

Рекомендований перелік літератури до теми № 16:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки: МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 225-232.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 161-171.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.163-172.](#)

Додаткова:

1. [Загуменна Ю. О., Лазарєв В. В., Сидоренко А. Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт, 2021. 228 с.](#)
2. [Кувітанова Ю. І. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України: загальнотеоретична характеристика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Запоріжжя, 2016. 301 с.](#)
3. [Лепех Ю. Питання про співвідношення понять «правотворчість» та «нормотворчість». Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2016. № 855. С. 225–231.](#)
4. [Петрова І. Нормотворчий процес і стадії нормотворчості в діяльності державної фіскальної служби України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2017. № 865. С. 308–315.](#)
5. [Попова О. В. Нормотворчий процес та правозастосування: навчальний посібник. Київ: НУБіП України, 2022. 168 с.](#)
6. [Котик Г. В. Поняття та види систематизації законодавства. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2020. Вип. 32. С. 14-18.](#)

Тема № 17: Поняття та види форм (джерел) права

План:

Вступ

1. Поняття та види форм права.
2. Закон як форма права вищої юридичної сили.
3. Види й особливості підзаконних актів.
4. Нетрадиційні форми права.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Зовнішній прояв права у його формах - питання, що сприяє роз'ясненню шляхів сучасного відображення у нормативно-правових актах правил які виникають у суспільстві за різних обставин і набувають єдиного юридичного сенсу і значення. Необхідно визначити зміст таких традиційних у юриспруденції видів джерел права як правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий договір та нормативно-правовий акт.

Характеристика закону як юридичної категорії в контексті даної теми розкриває один з видів нормативно-правового акту, що характеризується вищою юридичною силою. Це потребує формулювання самої дефініції та здійснення загальної класифікації видів закону. Окремо доцільно дати пояснення сфері впливу закону, тобто видам дії закону у часі, просторі та щодо кола осіб.

Третє питання також орієнтоване на розкриття змісту одного з видів нормативно-правового акту - підзаконного акту. Тут важливо не тільки визначити поняття та різновиди підзаконних нормативно-правових актів, але й вказати на специфіку співвідношення їх з законом, як актом вищої юридичної сили.

Дослідження нетрадиційних джерел права звертає нашу увагу на такі різновиди форм права як релігійно-правові догмати та ідеологічні норми, що можуть виступати у якості основного «будівельного матеріалу» окремих правових систем сучасності. Слід здійснити наголос на те, що традиційні джерела у сучасному розумінні не є закритою догмою, а процес розвитку форм права передбачає доповнення звичайного переліку наприклад, принципами права, або окремими елементами юридичної практики (владне розпорядження).

Рекомендований перелік літератури до теми № 17:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 190-197.](#)
2. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 149-155.](#)

Додаткова:

1. [Макаренко Л. П. Співвідношення понять «джерело прав» та «форма права»: теоретико-понятійний аспект. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 6. Т. 1. С. 28–30.](#)
2. [Новікова М. В. Загальнотеоретичні підходи до визначення поняття «джерела права». Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 2 \(111\). С. 71-75.](#)
3. [Пархоменко Н. Концептуальні основи теорії джерел права. Право України. 2017. № 6. С. 9–16.](#)
4. [Решота В. В. Акти Кабінету Міністрів України у системі джерел адміністративного права України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 6. С. 241–245.](#)

5. [Флоря А. Р., Лісна І. С. Судовий прецедент у правовій системі США. Право та державне управління. 2017. № 4 \(29\). Т. 1. С. 33–37.](#)

Тема № 18: Нормативно-правовий акт: поняття та ознаки

План:

Вступ

1. Загальна характеристика нормативно-правових актів.
2. Закон, його поняття, основні ознаки. Класифікація законів в Україні.
3. Підзаконний нормативно-правовий акт, його поняття, основні ознаки та види.
4. Різноманітність способів набуття чинності нормативно-правовими актами в Україні.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Здійснення характеристики категорії «нормативно-правовий акт» слід ґрунтувати на ознаках цієї категорії в системі різноманітних джерел права як найбільш поширеного в континентальній правовій системі. Головним завданням для дослідника означеної теми є встановлення процесу, що окреслюється в часовому вимірі дії нормативно-правових актів. При цьому доцільно на прикладах українського законодавства подавати відповідні приклади постійного та тимчасового впливу нормативно-правових актів на суспільні відносини.

Характеристика закону як юридичної категорії в контексті даної теми розкриває один з видів нормативно-правового акту, що характеризується вищою юридичною силою. Це потребує формулювання самої дефініції та здійснення загальної класифікації видів закону. Окремо доцільно дати пояснення сфері впливу закону, тобто видам дії закону у часі, просторі та щодо кола осіб.

Наступне питання також орієнтоване на розкриття змісту одного з видів нормативно-правового акту - підзаконного акту. Тут важливо не тільки визначити поняття та різновиди підзаконних нормативно-правових актів, але й вказати на специфіку співвідношення їх з законом, як актом вищої юридичної сили.

Четверте питання орієнтоване на відпрацювання практичної і науково значимої проблеми, що міститься у сучасному стані набуття чинності нормативно-правовими актами. Окреслення способів набуття чинності нормативно-правовими актами вимагає аналізу цього процесу на прикладах законотворчої діяльності, а також прикладах видання указів Президента України та постанов Кабінету Міністрів України. Розкриття різноманітності форм дії нормативно-правових актів у часі неможливе без звернення уваги на питання традиційності у прямій їх дії та виключних, спеціальних випадках, а також підставах зворотної і переживаючої дії.

Рекомендований перелік літератури до теми № 18:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 199-222.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 172-179.
3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 168-173.

Додаткова:

1. Адамовська В., Шепелюк В., Семеняка Т. (2021). Підвищення якості нормативно-правових актів через вдосконалення їх структури. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 4(64) С. 69–75.
2. Корунчак Л. А. Нормативно-правовий акт: синергетичний аспект. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 2. С. 52-58.
3. Процюк І. В. Закон як основний нормативний правовий акт. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. Вип. 88. С. 106-115.
4. Риндюк В. І. «Система законодавства» та «система нормативно-правових актів»: до питання визначення та співвідношення понять. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. Вип. 1 (41). С. 102-107.
5. Тихомиров Д. О., Аврахов А. М. Дія нормативно-правових актів у часі та в просторі. *Трибуна молодого вченого*. 2017. № 1. С. 144-146.
6. Хиля М. Юридичні вимоги до нормативно-правових актів у системі джерел адміністративного права. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 2 (18). С. 89-94.

Тема № 19: Система права: поняття, структура

План:

Вступ

1. Правова система та система права, їх співвідношення.
2. Поняття та структурні елементи системи права.
3. Умови формування галузі права.
4. Система права та система законодавства.

Висновки.

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Здійснення характеристики категорії «система права» у порівнянні з «правовою системою» потрібно для виявлення суттєвих відмінностей між цими дуже схожими за назвою поняттями. Крім того, це аналітичний підхід до такого розділу у теорії права як порівняльне правознавство. Визначення системи права ґрунтується на розумінні її як певної внутрішньої структури усєї сукупності правових норм.

Дослідження структури системи права спрямовується по таких напрямках:

роз'яснення суті категорії «інститут права» з відповідними прикладами галузевих та міжгалузевих інститутів; роз'яснення категорій «галузь права» та «підгалузь права», з використанням таких елементів як «норма права» та «інститут права» і певними прикладами.

Розкриття умов формування галузі права і галузі законодавства доцільно будувати за послідовністю таких процесів як: виникнення суспільних відносин, що потребують правового регулювання і захисту інтересів сторін; накопичення масиву нормативно-правового актів, направлених на упорядкування нової сфери відносин; утворення інституціональних груп норм в означеній сфері регулювання зі спорідненим предметом правового впливу; становлення початкових (простих) або складних (кодифікація) форм систематизації нормативно-правового матеріалу у даній сфері відносин.

Характеристика системи права буде більш виразною завдяки розкриттю змісту зовнішньої форми відображення цієї системи у діючій сукупності законодавчих актів держави. Окрему увагу, при цьому, слід звернути на сучасне роз'яснення Конституційного Суду України щодо категорії "законодавство" в широкому розумінні.

Рекомендований перелік літератури до теми № 19:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 199-222.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 172-179.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 168-173.](#)

Додаткова:

1. [Кучук А. М., Пекарчук А. В. Система права: необхідність зміни парадигми. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 84–89.](#)
2. [Поліщук Ю. Д. Елементи системи законодавства. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2017* : зб. наук. пр. / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. О. В. Козаченко. Миколаїв : Іліон, 2017. С. 312-316.](#)
3. [Риндюк В. І., Гришко О. М. Система права та законодавство: до питання співвідношення понять. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 36-41.](#)
4. [Теорія держави та права : навчальний посібник / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, 2017. С. 46-49.](#)

Тема № 20: Правова система: поняття, структура

План:

Вступ

1. Система права та правова система, їх співвідношення.
2. Історичні і правові джерела романо-германської правової системи.

3. Англо-саксонська (прецедентна) правова система: джерела та особливості.
4. Релігійно-традиційна (мусульманська) правова система.
5. Особливості формування змішаної (індійської) правової системи.
6. Заідеологізована (соціалістична) правова система.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Перше питання потребує проведення порівняльного аналізу між категоріями «система права», «система законодавства», «правова система» («правова сім'я») за обсягом та внутрішньою структурою. Це потребує урахування того, що поняття «правова система» більше інших та вимагає його розгляду на прикладах різних видів правових систем сучасності.

Джерела романо-германської правової системи можна розглядати у двох напрямках. Перший - історичні джерела (починаючи з дигестів Юстиніана), другий - джерела правові (наприклад, нормативно-правові акти). Доцільно розглядати особливості цієї правової системи на прикладах її втілення у різноманітних державах континентальної Європи.

Третє питання потребує розгляду особливості прецедентної правової системи в умовах розвитку Великобританії. Необхідно визначити поняття і значення судового прецеденту як основного джерела Загального права та його співвідношення з правом Справедливості.

При розгляді релігійно-традиційної правової системи слід звернути увагу на такі альтернативні джерела права як релігійні догми та особливості їх впливу на суспільні відношення у країнах мусульманського права.

Розгляд змішаної правової системи доцільно здійснювати крізь історичні етапи розвитку Індії. Необхідно визначити вплив на релігійно-традиційну основу правової системи цієї держави прецедентної та континентальної систем.

Особливості заідеологізованої правової системи більш повно можна розкрити на прикладі її втілення у колишньому СРСР, а також інших держав «соціалістичної орієнтації»: Північна Корея, Китай, Куба. Важливим аспектом дослідження цього питання є визначення ролі ідеологічних норм для цієї правової системи.

Рекомендований перелік літератури до теми № 20:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2018. 436 с.](#)
2. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 368-376.](#)
3. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 288-335.](#)

Додаткова:

1. [Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2019. 279](#)

с.

2. Самокиш І. В. Правові системи сучасності: дискусійні положення. Юридичний бюлетень. 2018. Вип. 6 (6). С. 30-36.
3. Степаненко К. В. Доктринальне розуміння правової системи у зарубіжній та вітчизняній правовій науці. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 48-51.
4. Флоря А. Р., Лісна І. С. Судовий прецедент у правовій системі США. Право та державне управління. 2017. № 4 (29). Т. 1. С. 33–37.
5. Чукаєва В. О. До проблеми типології правової системи сучасної України. Juris Europensis Scientia. 2020. Вип. 4. С. 20–24.

Тема № 21: Правовий режим воєнного стану: загальнотеоретична характеристика

План.

Вступ

1. Правовий режим: поняття та види.
2. Порядок введення правового режиму воєнного стану.
3. Припинення та скасування правового режиму воєнного стану.
4. Юридичні наслідки та обмеження в умовах запровадження режиму воєнного стану.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Розглядаючи перше питання, автору варто акцентувати увагу на тому, що розуміння правового режиму вченими сприймається під різним кутом зору, залежно від того, як розуміється ними саме поняття «право», прихильниками яких шкіл вони є (природної чи позитивістської). Слід зауважити, що як елемент правового регулювання правовий режим є правовою і юридичною категорією, а оскільки правове регулювання є соціальним явищем, то воно не зводиться лише до велінь держави, а тому правовий режим, як ширша категорія по відношенню до юридичного режиму, ґрунтується не лише на нормах, типах, принципах правового регулювання, а й, насамперед, на закономірностях суспільного розвитку, політичному, економічному, соціальному, культурному устрої суспільства і держави в цілому, правовій політиці держави, її історичному розвитку. Необхідно розглянути правовий режим з точки зору своєрідного «індикатору» юридичного впливу.

Досліджуючи питання порядку введення правового режиму воєнного стану, в першу чергу, слід зважати на ту обставину, що за своєю суттю воєнний стан є особливим правовим режимом, який може бути введений за певних умов на території всієї України, або окремих її місцевостях. Підставами для введення воєнного стану може стати як збройна агресія чи загроза нападу, так і небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності. Слід розглянути процедуру введення правового режиму воєнного стану і систему державних

органів, на які покладено обов'язок щодо введення правового режиму воєнного стану. Визначення строків процедури щодо введення правового режиму воєнного стану є важливою складовою розкриття означеного питання.

Розглядаючи питання стосовно припинення та скасування правового режиму воєнного стану слід зазначити перелік підстав щодо його припинення. Також варто дослідити нормативні засади, що супроводжують припинення правового режиму воєнного стану, систему державних органів, які приймають це рішення, строки прийняття рішень, а також порядок його офіційного оприлюднення.

Розкриваючи останнє питання, автор має акцентувати свою увагу на тому, що в умовах правового режиму воєнного стану можливе також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. Необхідно звернути увагу на визначення вичерпного переліку із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасових обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень таких обмежень. Визначити порядок і строки введення таких обмежень. Також слід визначити, які права і свободи людини і громадянина держава не в змозі обмежити, навіть під час дії правового режиму воєнного стану..

Рекомендований перелік літератури до теми № 21:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 408.](#)
2. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 49; 247.](#)

Додаткова:

1. [Бразалук М. Ю. Взаємодія національної поліції з іншими органами у сфері безпеки та оборони в умовах воєнного стану. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір* : Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції \(м. Київ, 24 лют. 2023 р.\). Київ : Національний авіаційний університет. 2023. С. 43-45.](#)
2. [Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття "правовий режим". *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 196-201.](#)
3. [Дутчак О. І. Правові засади розширення повноважень органів виконавчої влади держави у сфері акумулювання податкових надходжень в умовах воєнного стану. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання : матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, \(м. Київ, 16–17 червня 2023 р.\). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 100-104.](#)
4. [Лобко М. М., Семененко В. М., Фучко А. Й. Деякі аспекти правового режиму воєнного стану в Україні: порядок введення та припинення дії. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. 2019. № 2 \(66\). С. 6-13.](#)
5. [Нікітін А. А. Деякі питання взаємодії національної поліції України під](#)

час захисту національних інтересів в умовах воєнного стану. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. №1-2. С. 133-139.

6. Нікітіна Л. О. Деякі аспекти впливу воєнного стану в Україні на сучасний український конституціоналізм. Восьмі Таврійські юридичні наукові читання : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Київ, 16–17 червня 2023 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 30-33.

Тема № 22: Систематизація законодавства: поняття, форми

План:

Вступ

1. Поняття та практичне значення систематизації законодавства.
2. Форми систематизації законодавства.
3. Особливості систематизації законодавства України в сучасних умовах.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

При відповіді на перше питання слід виходити з того, що праву притаманна така важлива ознака, як системність. Законодавство, як одна з форм зовнішнього виразу права, також являє собою систему діючих нормативно-правових актів певної держави. Для того, щоб належним чином виконувати покладені на нього завдання, законодавство повинно бути впорядкованим та внутрішньо узгодженим. Виходячи з цього, необхідно дати визначення систематизації законодавства та пояснити її значення для нормативного регулювання суспільних відносин.

Висвітлюючи друге питання, необхідно охарактеризувати кожен з існуючих форм (різновидів, способів) систематизації законодавства, до яких відносяться: облік, інкорпорація, консолідація та кодифікація, підкреслити їх особливості та відмінності одна від одної. Зокрема, слід пояснити, які з названих форм можуть бути офіційними та неофіційними, а які - лише офіційними, за якими критеріями відбувається впорядкування нормативно-правових актів, якими є наслідки (результати) кожної з форм систематизації.

При розкритті останнього питання необхідно зосередити увагу на особливостях систематизації законодавства незалежної України. Для цього слід згадати загальні тенденції розвитку сучасного українського законодавства, акцентувати увагу на проблемах, з якими приходиться мати справу під час його реалізації, охарактеризувати накопичений юридичною практикою досвід його впорядкування.

Рекомендований перелік літератури до теми № 22:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 199-222.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 172-179.

3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 168-173.

Додаткова:

1. Іванченко О. М. Сутність та юридична природа систематизації законодавства. Аналітично-порівняльне правознавство. 2021. № 3. С. 23-27.
2. Котик Г. В. Поняття та види систематизації законодавства. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2020. Вип. 32. С. 14-18.
3. Кучук А. М., Пекарчук А. В. Система права: необхідність зміни парадигми. Право і суспільство. 2020. № 2. С. 84–89.
4. Обушенко Н. М. Суть і значення систематизації законодавства в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 4. С. 101-106.
5. Петков С. В. Систематизація та кодифікація законодавства: концептуальний вимір. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Право". 2020. № 1 (1). С. 6–11.

Тема № 23: Поняття та основні ознаки правових відносин

План:

Вступ

1. Правові відносини як форма існування й реалізації прав та обов'язків. Співвідношення норм права та правових відносин.
2. Основні елементи складу правовідносин. Матеріальні та юридичні аспекти змісту правовідносин.
3. Держава як суб'єкт правовідносин.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Перше питання теми ставить завдання окреслити коло невід'ємних відзнак правових відносин у порівнянні з іншими видами соціальних відносин, а саме: урегульованості нормами права, предметності, наявності не менш як двох сторін, можливості простежити їх крізь права та обов'язки сторін та інші ознаки.

Розкриваючи наступне питання необхідно, насамперед, звернути увагу на те, що поняття суб'єкт права та суб'єкт правовідносин тотожні, рівнозначні. Далі аналізуючи це питання, треба звернути увагу на те, що будь-які суб'єкти права мають певну властивість, котрою вони наділені від держави, - правосуб'єктністю. Саме вона надає можливість суб'єкту права приймати участь у будь-яких правовідносинах з іншими особами та організаціями. Особливу увагу у роботі треба приділити елементам правосуб'єктності (правоздатності, дієздатності, деліктоздатності) та розкрити їхній зміст. Також у роботі слід зазначити, що у різних соціально-економічних формаціях коло суб'єктів права не є однаковим.

Зміст правових відносин розкривається шляхом характеристики двох основних елементів цього структурного компоненту складу правовідносин: фактичного змісту та юридичного змісту. Вони відображають так звану зовнішню сторону правових відносин. Специфіка засвоєння особливості юридичного факту як невід'ємної складової правових відносин проявляється, перш за все, у впливі його на динаміку правових відносин, а також у тому, що характеристика самого юридичного факту міститься у тексті норм права, які регулюють означені відносини.

Розглядаючи останнє питання слід відмітити, що держава наділяє якостями суб'єкта права свої організації та установи, які здійснюють державні функції, та потупають у різного роду правовідносини. Але у деяких випадках держава безпосередньо виступає суб'єктом права.

Рекомендований перелік літератури до теми № 23:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2018. 436 с.](#)
2. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 234-243.](#)
3. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С.211-223.](#)
4. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.180-185.](#)

Додаткова:

1. [Волкова І. Види юридичних фактів-станів. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 1. С. 114-118.](#)
2. [Заставська Л. П., Терещенко Л. О. Проблематика об'єкта правовідносин у системі правових категорій. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. 2019. Т. 1. № 85. С. 31-37.](#)
3. [Савенко В. Правовідносини як форма відображення юридичної природи суспільних відносин в державі. European political and law discourse. 2015. Vol. 2. I. 2. С.148-152.](#)
4. [Теплюк М., Ющик О. Характеристика об'єкта як необхідна умова правового регулювання. Право України. 2022. № 12. С. 26-36.](#)

Тема № 24: Юридичні факти: поняття, види

План:

Вступ

1. Поняття та ознаки юридичних фактів.
2. Класифікація юридичних фактів:
 - 2.1. Види юридичних фактів за правовими наслідками.
 - 2.2. Види юридичних фактів за вольовою ознакою.
3. Поняття та види правових презумпцій.

4. Юридичний (фактичний) склад.
Висновки
Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Засвоєння особливості юридичного факту як невід'ємної складової правових відносин проявляється, перш за все, у впливі його на динаміку правових відносин, а також у тому, що характеристика самого юридичного факту міститься у тексті норм права, які регулюють означені відносини.

Загальна класифікація юридичних фактів здійснюється шляхом характеристики таких різновидів як факти дії та події, правовстановлюючі, правозмінюючі та правоскасовуючі юридичні факти, юридичні факти презумпції.

Зміст правових відносин розкривається шляхом характеристики двох основних елементів цього структурного компоненту складу правовідносин: фактичного змісту та юридичного змісту. Вони відображають так звану зовнішню сторону правових відносин.

Рекомендований перелік літератури до теми № 24:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2018. 436 с.](#)
2. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки: МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 234-243.](#)
3. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С.211-223.](#)
4. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.180-185.](#)

Додаткова:

1. [Волкова І. Види юридичних фактів-станів. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 1. С. 114-118.](#)
2. [Гуйван П. Юридичні факти і цивільно-правові строки: порівняльна характеристика. Юридичний вісник. 2022. № 2. С. 30-37.](#)
3. [Жданюк К. Г., Аксютіна А. В. Юридичні факти : поняття та особливості. Актуальні проблеми та перспективи розвитку приватного права в сучасних умовах : матеріали регіонал. наук-практ. конф. \(м. Дніпро, 25 листоп. 2020 р\). Дніпро : ДДУВС, 2020. С. 90-91.](#)
4. [Мельник О. Г. Поняття юридичних фактів як підстав виникнення, припинення та трансформації правових відносин у сфері реалізації судової влади. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2015. Вип. 33. Т. 1. С. 32-35.](#)

Тема № 25: Застосування юридичних норм

План:**Вступ**

1. Застосування норм права як специфічна форма його реалізації.
2. Ознаки і функції правозастосування.
3. Основні стадії процесу застосування норм права.
4. Акти правозастосування, їх види.
5. Прогалини в законодавстві і засоби їх заповнення та усунення.

Висновки**Перелік використаних джерел****Методичні вказівки:**

Дослідження безпосередніх форм втілення права в життя ставить завдання розкрити сутність таких категорій як використання норм права, виконання норм права та дотримання норм права. Особлива увага при цьому приділяється нормативним способам впливу на поведінку суб'єктів з допомогою дозволів, зобов'язань та заборон.

Особливості розгляду категорії застосування норм права проявляються крізь такі аспекти як специфічність суб'єктів цієї діяльності у порівнянні з суб'єктами простих (безпосередніх) форм реалізації норм права; складність та послідовність процедури (процесу) застосування; юридична особливість та форма наслідків процесу застосування норм права.

Головне, центральне місце питання складної форми реалізації норм права складається з процесуальних стадій правозастосовчої діяльності. Аналіз першої стадії - встановлення фактичних обставин юридичної справи вимагає, водночас, здійснення характеристики головних умов або вимог потрібності у такому застосуванні. Друга стадія - юридична кваліфікація може бути більш ретельно характеризована шляхом розподілу її на менш дрібні етапи: а) юридична кваліфікація фактичних обставин; б) юридична кваліфікація самої юридичної норми. Стадія прийняття рішення також може бути розподілена на підстадії для більш ретельного дослідження. Наприклад, безпосередньо розробка рішення та його формулювання - один етап; другий - закріплення означеного рішення у правозастосовчому акті.

Характеристика акту правозастосування вимагає не тільки його ретельний аналіз з точки зору внутрішньої побудови, але й порівняння з іншими видами юридичних актів: нормативно-правового та акту інтерпретації норм права. Здійснення класифікації видів правозастосовчих актів доцільно здійснювати з урахуванням різноманітності форм юридичного процесу, різноманітності суб'єктів правозастосування, рівня важкості для суб'єктів юридичних наслідків правозастосування та інші підстави розподілу по видах.

З'ясування особливості поняття прогалин у праві продовжує загальну тематику тлумачення. Корисно здійснювати характеристики цієї категорії враховуючи, що це не тільки певний стан відносин, але й певний термін від моменту визначення існування не врегульованості нормами права певних відносин, до моменту набуття чинності новими нормативно-правовими актами.

Пояснення засобів подолання прогалин в праві - аналогії закону та аналогії права доповнюється відповідними прикладами з юридичної практики, або з наукових юридичних джерел.

Рекомендований перелік літератури до теми № 25:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 305-313.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 188-199.
3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 186-191.

Додаткова:

1. Атаманова Н. Проблемні питання застосування норм права. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 2. С. 164–169.
2. Кельман Л. М. До питання про співвідношення понять правозастосовної діяльності та реалізації права: теоретико-правовий аспект. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2017. № 4. С. 31-41.
3. Правозастосування : навч. посіб. / За заг. ред. С. Д. Гусарєва. Київ : НАВС, ФОП Маслаков, 2020. 160 с.
4. Сердюк І. А. Реалізація норм права: питання термінологічної визначеності та змістовної наповненості. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 1. С. 74-78.
5. Черіпко М.І. Ознаки реалізації норм права. Молодіжний науковий юридичний форум : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції до Дня науки (м. Київ, 16-17 травня 2019 р.). Тернопіль: Вектор. С. 107-109.

Тема № 26: Інтерпретаційно-правова діяльність

План:

Вступ

1. Поняття та мета тлумачення норм права.
2. Види тлумачення:
 - 2.1. Тлумачення за обсягом.
 - 2.2. Тлумачення за суб'єктами.
3. Способи тлумачення норм права.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Характеристика категорії «тлумачення норм права» вимагає звернення специфічної уваги на загальну мету цієї діяльності шляхом урахування однорідності розуміння та застосування норм права. Доцільно визначити тут саме роз'яснювальний аспект цієї специфічної юридичної діяльності.

Класифікація видів тлумачення норм права здійснюється шляхом класичного розподілу всіх різновидів на офіційне та неофіційне тлумачення юридичних норм. Для більш повного розкриття особливостей кожного виду тлумачення використовують метод порівняння. Пояснення видів неофіційного тлумачення передбачає розкриття змісту побутового, доктринального, професійного та неофіційне розкриттям змісту автентичного, делегованого казуального.

Інструментарієм інтерпретаційно-правової діяльності виступають способи тлумачення юридичних норм. Розгляд цього питання слід розгортати з допомогою розкриття змісту таких прийомів як граматичний, мовний, логічний, техніко-юридичний та інші. Корисно супроводжувати такий огляд з допомогою прикладів з сучасних актів тлумачення чинного законодавства України.

Рекомендований перелік літератури до теми № 26:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 246-259.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 200-210.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.192-201.](#)

Додаткова:

1. [Антошкіна В. К. Ознаки та особливості права, які зумовлюють необхідність тлумачення. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 233–239.](#)
2. [Білоус О. Тлумачення норм права: поняття та сутність. National law journal: theory and practice. 2020. № 5. С. 46–53.](#)
3. [Горбатюк В. Л. Багатоаспектна процедура тлумачення правових норм. Інформація і право. 2016. № 1 \(16\). С. 79–84.](#)
4. [Лазарєв В. В. Тлумачення юридичної термінології Конституційним Судом України. Право і безпека. 2020. № 79 \(4\). С. 116–121.](#)
5. [Федіна Н. В. Генеза тлумачення норм права. Право і суспільство. 2018. № 1. С. 46–51.](#)

Тема № 27: Правове регулювання: поняття, мета, види, засоби, типи

План:

Вступ

1. Поняття і види правового регулювання.
2. Механізм правового регулювання: поняття та елементи.
3. Стадії та типи правового регулювання.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Розкриття першого питання передбачає підхід до розуміння правового регулювання як до державно-владного впливу на суспільні відносини за допомогою всієї сукупності юридичних засобів.

Варто розрізняти правове регулювання і правовий вплив на суспільні відносини. За обсягом предмет правового регулювання є більш вузьким, чим обсяг предмету правового впливу. У предмет правового впливу входять також та економічні, політичні, соціальні відношення, що правовими нормами не регулюються, але на них право так чи інакше поширює свій вплив.

Особливості характеристики механізму правового регулювання проявляються в тому, що він передбачає систему правових засобів, які дозволяють найбільш послідовно і юридично гарантовано боротися з перешкодами в процесі досягнення суб'єктами найбільше повної реалізації своїх інтересів.

Пояснення стадій механізму правового регулювання доцільно формувати з основних і додаткової стадій (правозастосування). Слід також звернути увагу на типи правового регулювання, які застосовуються під час впорядкування суспільних відносин.

Рекомендований перелік літератури до теми № 27:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2018. 436 с.](#)
2. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 234-243.](#)
3. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С.211-223.](#)
4. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.180-185.](#)

Додаткова:

1. [Андреев А. Механізм правового регулювання суспільних відносин: окремі аспекти щодо визначення поняття та особливостей. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 6 \(280\). С. 125–128.](#)
2. [Богів Я. С., Нестеренко А. О. Теоретичні основи визначення ролі норм конституційного права у системі правового регулювання. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2021. № 30. С. 77-83.](#)
3. [Ваньчук І. Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2015. Вип. 32. Т. 1. С. 7-10.](#)
4. [Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. С. 95-102.](#)
5. [Коверзнев В. Сутність механізму правового регулювання кооперації в Україні. Evropský politický a právní diskurz. 2015. Sv. 2. Vyd. 1. С. 291-298.](#)
6. [Куракін О. М. Структура механізму правового регулювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Вип.](#)

35 (2.1). С. 41-44.

7. Назарчук О. Природа правового регулювання права акціонерних товариств. Юридичний бюлетень. 2018. Вип. 8. С. 213-220.

8. Чемодурова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 262-267.

Тема № 28: Правопорушення: поняття, ознаки, види

План:

Вступ

1. Поняття правопорушення. Суспільна небезпечність або суспільна шкідливість діяння.
2. Склад правопорушень.
3. Класифікація правопорушень.
4. Причини правопорушень.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Розкриваючи зміст першого питання, необхідно сформулювати загальне поняття правопорушення, після чого висвітлити його соціально-політичні ознаки (суспільна шкідливість чи небезпека, протиправність, винність, підлягання покаранню). При цьому треба виходити з того, що правопорушення завжди пов'язане з замахом на пріоритети і цінності суспільства, умови його повноцінної життєдіяльності.

Розглядаючи друге питання, необхідно зосередити увагу на спеціально-юридичних ознаках правопорушення, що утворюють його склад (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона). З'ясувавши, що являє собою кожен з цих елементів, слід підкреслити, що без наявності хоча б одного з них дія (бездіяльність) не може визначатись як правопорушення.

Далі слід звернутись до розподілу правопорушень на види, особливо визначивши критерії цього розподілу (характер і ступінь суспільної небезпечності, галузь права та ін.).

Наступне питання передбачає ретельне дослідження тих явищ соціальної дійсності, які викликають вчення правопорушень або сприяють їх вчиненню. На підставі аналізу причин правопорушень як основних і неосновних, об'єктивних і суб'єктивних необхідно визначити, які з них слід вважати найбільш актуальними стосовно до сьогодення України та якими бачаться шляхи їх подолання.

Рекомендований перелік літератури до теми № 28:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 275-287.

2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 224-231.

3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.202-209.

Додаткова:

1. Бойчук А. Ю. Поняття, причини і ознаки правопорушень: до онтології розуміння. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції: наук. збірник.* 2017. Вип. 6. С. 3–8.

2. Бурдін М. Ю., Радченко К. А. Протидія корупції як необхідна складова розбудови правової, соціальної та демократичної України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 19–20.*

3. Полонка І. А. Механізм неправомірної поведінки в теорії права: авторський підхід. *Підприємництво, господарство і право.* 2018. Вип. 6. С. 243–248.

4. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення. *Порівняльно-аналітичне право.* 2020. N 1. С. 56-60.

Тема № 29: Склад правопорушення: поняття, структура

План:

Вступ

1. Суб'єкт правопорушення та його особливості у різних галузях (інститутах) права.
2. Об'єктивна сторона правопорушення, її ознаки. Причинний зв'язок між правопорушенням та його наслідками.
3. Суб'єктивна сторона правопорушення: вина, її форми - навмисність та необережність.
4. Правомірне заподіяння шкоди.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Розглядаючи дану тему, необхідно зосередити увагу на спеціально-юридичних ознаках правопорушення, що утворюють його склад (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона). З'ясувавши, що являє собою кожен з цих елементів, слід підкреслити, що без наявності хоча б одного з них дія (бездіяльність) не може визначатись як правопорушення.

Особливість визначення складових елементів правопорушення проявляється в тому, що припущення найменших неточностей у їх характеристиці тягне за собою невизнання поняття правопорушенням. Відсутність одного з елементів складу або його частини веде до невизнання

певної поведінки правопорушенням. Ретельність роз'яснення об'єкту, суб'єкту, об'єктивної та суб'єктивної сторін - є процесом, що вимагає «математичної» точності, який не припускає довільного викладення матеріалу «своїми словами». Крім цього, важливо приводити приклади дефініцій щодо складу правопорушення з діючого кримінального, адміністративного та цивільного законодавства.

Окрему увагу потрібно звернути на характеристику поняття та умови правомірності заподіяння шкоди. За загальним правилом шкода, заподіяна правомірними діями, відшкодуванню не підлягає. Правомірним визнається заподіяння шкоди при виконанні особою своїх обов'язків, передбачених законом, іншими правовими актами або професійними інструкціями.

Рекомендований перелік літератури до теми № 29:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки: МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 275-287.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 224-231.
3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.202-209.

Додаткова:

1. Варава І. П., Лисянська Д. В. Теоретичні аспекти складу правопорушення. III Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум : *Матеріали форуму*, (м. Київ, 14-15 травня 2020 р.) Том 1. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 33-35.
2. Самілик Г. М. Склад злочину і його наповнення. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 3–4 (12–13). С. 159-164.
3. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 56-60.
4. Сухонос В. В., Сухонос В. В. гсклад злочину: закон, теорія та практика : монографія. Суми : Університетська книга, 218. 200 с.

Тема 30: Загальна характеристика юридичної відповідальності

План:

Вступ

1. Поняття та ознаки юридичної відповідальності.
2. Державний примус і юридична відповідальність.
3. Види юридичної відповідальності.
4. Принципи та функції юридичної відповідальності.
5. Підстави настання та звільнення від юридичної відповідальності.

Висновки

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Починаючи загальну характеристику юридичної відповідальності слід особливу увагу звернути на дослідження її ознак, оскільки вони визначають роль юридичної відповідальності у суспільстві. Особливу увагу при цьому необхідно звернути на державний примус, як одну з визначальних ознак юридичної відповідальності.

Наступне питання вимагає розкриття критеріїв, за якими класифікується юридична відповідальність, надати їм характеристику, звернувши увагу на приведення прикладів. Специфічним наголосом дослідження юридичної відповідальності є сучасна зміна орієнтації першочергових її цілей з виховного напрямку на каральний, що більшою мірою пов'язано з зміною ідеологічного напрямку державної політики та відображення її в законодавстві. Необхідно відокремлювати у поясненні розуміння самого поняття «юридична відповідальність» від підстав настання юридичної відповідальності. Здійснення загальної класифікації видів юридичної відповідальності має враховувати формування такого нового виду як конституційна юридична відповідальність, що характеризується ознакою неперсоніфікованості.

Слід звернути увагу, що форма закріплення принципів юридичної відповідальності може бути як прямою (шляхом безпосереднього фіксування в тексті нормативно-правового акта), так і опосередкованою іншими джерелами права і що юридична відповідальність як інститут правової системи виконує в ній певні функції.

Потім необхідно дослідити підстави настання та звільнення від юридичної відповідальності, розглянувши фактичну та юридичну підстави, а також підстави звільнення від юридичної відповідальності.

Рекомендований перелік літератури до теми № 30:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 291-300.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 231-239.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 210-217.](#)

Додаткова:

1. [Бліхар М. Сутність юридичної відповідальності в правовій доктрині України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2020. Т. 7. № 4. С. 161-168.](#)
2. [Гринь Д. О. Категорія юридичної відповідальності: методологічний аналіз поняття. Правова держава. 2016. № 24. С. 11–15.](#)
3. [Загребельна Н. Юридична відповідальність з позиції справедливості та дієвості: сучасні реалії та поняття. Political and Legal Studies. 2022. Vol. 1. Issue 4. С. 63-73.](#)
4. [Зелена І. Поняття інституту юридичної відповідальності у приватному](#)

праві. Підприємництво, господарство і право. 2021. №1. С. 176-181.

5. Кальян О. С., Мисак О. І. Юридична відповідальність: проблеми системного розуміння. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2019. Вип. 59. Т. 1. С. 51-54.

6. Петков С. В. До питання про види юридичної відповідальності контексті зміни державотворчих парадигм. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право». 2021. № 1 (2). С. 119-124.

7. Терещук М. М. Позитивна юридична відповідальність в публічному праві: теоретичний аналіз. Молодий вчений. 2016. № 7 (34). С. 268-271.

Тема № 31: Правосвідомість і правова культура

План:

Вступ.

1. Поняття та ознаки правової свідомості.
2. Структура правосвідомості.
3. Правова культура.
4. Правовий нігілізм.

Висновки.

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Пояснення змісту й суті правової свідомості вимагає використання терміну “правова дійсність”, що знаходить своє відображення у розумінні суб’єктів правосвідомості. Відповідно до цього важливо дати загальну характеристику елементів правової дійсності: чинному законодавству, правовим відносинам, стану правового інформування та іншим аспектам.

Правова культура як частина загальної культури суспільства є невід’ємною складовою суспільного буття незалежно від суб’єктивної волі. Тому, істотно, аналіз цієї категорії буде орієнтований на визначення рівня правової культури у суспільстві, а, також, умов зростання рівня правової культури, що є одною з підстав формування громадянського суспільства та правової держави.

Дослідження питання щодо розуміння правового нігілізму важливо будувати не лише з точки зору звичайного відкидання будь-якого наукового підходу до формування світогляду нігілістами, але й з підстав зневірування в праві, як засобі можливого справедливого впливу на суспільні відносини. Корисно дослідження питання можливих шляхів подолання правового нігілізму у сучасному суспільстві України або зменшення його впливу на правову дійсність.

Рекомендований перелік літератури до теми № 31:

Основна:

1. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 316-325.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О.

Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 180-187.

3. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 218-236.

Додаткова:

1. Дурнов Є. Поняття та види функцій праворозуміння. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 9. С. 154-159.

2. Коба М. Правова культура як предмет вивчення теоретико-правовою наукою. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 4. С. 178–182.

3. Макеєва О. М. Правова культура як чинник розвитку правової системи. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2016. № 4. С. 48–53.

4. Петков С. В., Пащенко П. М. Правовий нігілізм як головний чинник гальмування демократичних перетворень в усіх сферах суспільного життя. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 44-47.

5. Сидоренко О. О., Кухарчук А. В., Ткаченко О. Р. Правова культура: поняття, склад та її стан в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 4. С. 62-64.

6. Стрибко Т., Бойченко С. Правова поведінка як складник правосвідомості: загальнотеоретичний аналіз. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 257–261.

7. Стрілко Д. Л. Правовий нігілізм та шляхи його подолання в сучасних умовах. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 3 (301). С. 216 – 220.

8. Тацій В. Я., Данильян О. Г. Правова культура та державотворчі процеси в сучасній Україні: проблеми взаємовпливу. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 38. С. 11–25.

9. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ : ФОП Голембовська О. О., 2018. 204 с.

Тема № 32: Правомірна поведінка

План:

Вступ.

1. Поняття та ознаки правомірної поведінки.
2. Види правомірної поведінки.
3. Мотиви правомірної поведінки.
4. Склад правомірної поведінки.

Висновки.

Перелік використаних джерел

Методичні вказівки:

Відповідь на перше питання припускає насамперед необхідність згадати зміст категорії «поведінка», визначення основних ознак юридично значущої поведінки, одним із видів якої є власне і правомірна поведінка. Розкриваючи зміст питання про ознаки правомірної поведінки доцільно насамперед звернути увагу на те, що норма (принцип) права являє собою критерій як протиправної,

так і правомірної поведінки (остання стає такою в силу своєї відповідності тій моделі позитивної поведінки, яка окреслюється в правовому приписі). Визначив загалом усі істотні ознаки правомірної поведінки і орієнтуючись на них необхідно сформулювати визначення поняття правомірної поведінки, відповідно до якого правомірною поведінкою являє собою, як правило, свідому, вольову дію (бездіяльність) суб'єкта права, котра має позитивну соціальну значущість, відповідає вимогам норм права або принципів права.

Види правомірної поведінки необхідно з'ясовувати орієнтуючись насамперед на такі критерії їх виокремлення як суб'єкти права, об'єктивна сторона, ставлення законодавця (держави) до правомірної поведінки, спрямованість волі, співвідношення волі й волевиявлення, основні форми реалізації права, характер зв'язку з правовідносинами, основні структурні елементи правового статусу суб'єкта права, характер зв'язку із самоконтролем, характер мотивації тощо.

Слід розрізнявати «мотиви правомірної поведінки» і «стимули правомірної поведінки». Мотиви правомірної поведінки як певні спонукання до її здійснення насамперед викликають до себе інтерес у тих, хто вивчає її психологічну природу, її внутрішні причини. Коли мова йде про стимули правомірної поведінки необхідно звернути увагу на те, що у даному плані саме «санкція» і «заохочення» є тими категоріями, які виступають на перший план у контексті дослідження її основних стимулів.

Дослідження складу правомірної поведінки насамперед припускає пошук відповіді на питання: чи завжди для констатування поведінки як правомірної досить лише здійснення позитивних дій (бездіяльності), передбачених нормами чи принципами права, або ж інколи законодавець вимагає, щоб подібні дії (бездіяльність) мали і певний психологічний зміст, юридичне значення котрого пов'язується в юридичній науці з поняттям суб'єктивної сторони правомірної поведінки (наприклад, будь-яка цивільно-правова угода повинна бути добровільною, мати законну мету, інакше вона може бути визнана недійсною).

Рекомендований перелік літератури до теми № 32:

Основна:

1. [Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 275-287.](#)
2. [Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. С. 224-231.](#)
3. [Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С.202-209.](#)

Додаткова:

1. [Полонка І. А. Правомірною поведінкою: теоретичний аналіз основних складників. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 2. С. 19–21.](#)
2. [Переш І. Є., Бариська Я. О. Теоретичні характеристики правомірної поведінки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право". 2019. Вип. 59. Т. 1. С. 66–69.](#)
3. [Лазарєв В. В. Концепції розуміння сутності категорії «зловживання](#)

правом». *Право і безпека*. 2023. № 1 (88). С. 179–189. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.16>.

4. Рекомендована література

Основна:

1. Бурдін М. Ю., Логвиненко І. А., Лазарєв В. В. Теорія держави та права у визначеннях та схемах : довідник. Харків : ХНУВС, 2021. 108 с.
2. Теорія держави і права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
3. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2018. 436 с.
4. Теорія держави і права : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
5. Тополевський Р. Б., Федіна Н. В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с.

Додаткова:

1. Адамовська В., Шепелюк В., Семеняка Т. (2021). Підвищення якості нормативно-правових актів через вдосконалення їх структури. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 4(64) С. 69–75.
2. Андрєєв А. Механізм правового регулювання суспільних відносин: окремі аспекти щодо визначення поняття та особливостей. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6 (280). С. 125–128.
3. Антошкіна В. К. Ознаки та особливості права, які зумовлюють необхідність тлумачення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 233–239.
4. Атаманова Н. Проблемні питання застосування норм права. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 164–169.
5. Батанов О. В. Доктрина сучасного унітаризму: проблеми формування та реалізації. *Альманах права*. 2020. № 11. С. 33–42.
6. Батанов О. В. Унітаризм як політичний та правовий феномен: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*. 2019. № 4. С. 20-25.
7. Батанов О. В., Приходько Х. В. Феноменологія сучасного унітаризму: аксіологічні, онтологічні та телеологічні аспекти. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 7. С. 69-78.
8. Бичков І. Г. Щодо місця Конституційного Суду України в механізмі стримувань і противаг. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 224–229.

9. [Білоус О. Тлумачення норм права: поняття та сутність. National law journal: theory and practice. 2020. № 5. С. 46–53.](#)
10. [Бліхар М. Сутність юридичної відповідальності в правовій доктрині України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки. 2020. Т. 7. № 4. С. 161-168.](#)
11. [Богів Я. С. Співвідношення народного суверенітету та державного суверенітету. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2018. Вип. 52. Т. 1. С. 76-81.](#)
12. [Богів Я. С., Нестеренко А. О. Теоретичні основи визначення ролі норм конституційного права у системі правового регулювання. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2021. № 30. С. 77-83.](#)
13. [Бойчук А. Ю. Поняття, причини і ознаки правопорушень: до онтології розуміння. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції: наук. збірник. 2017. Вип. 6. С. 3–8.](#)
14. [Бондаренко В. А., Пустова Н. О. Правовий вплив у системі соціального впливу. Соціально-правові студії. 2021. Вип. 2 \(12\). С. 12-18.](#)
15. [Боняк В. О. Поняття «норма права» в сучасній правничій науці. Право і суспільство. 2018. № 3. Ч. 1. С. 15–18.](#)
16. [Борисюк І. Еволюція міжнародного нормативного механізму захисту прав дитини. Знання європейського права. 2021. № 2. С. 7–12.](#)
17. [Борко Т. М., Воробйова С. С. Політичний режим: суть та основні підходи щодо його визначення. Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти : матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції \(м. Миколаїв, 17-18 листопада 2021 р.\). Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 123-127.](#)
18. [Бостан С. К. Концептуальні основи визначення стратегії державного розвитку України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 6. С. 3-7.](#)
19. [Бражник В. О., Сидоренко Д. А. До питання обмеження прав і свобод людини в умовах дії спеціального правового режиму. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2018. № 9 \(3\). С. 10–14.](#)
20. [Бурдін М. Ю., Радченко К. А. Протидія корупції як необхідна складова розбудови правової, соціальної та демократичної України. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. \(м. Харків, 17 трав. 2019 р.\) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 19–20.](#)
21. [Буцан М. С. Функції держави: поняття, класифікації, наукові трактування. Часопис Київського університету права. 2019. № 4. С. 406-410.](#)
22. [Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття "інформаційні права людини". Підприємництво, господарство і право. 2018. № 2. С. 155-159.](#)
23. [Ваньчук І. Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2015. Вип. 32. Т. 1. С. 7-10.](#)

24. Варава І. П., Лисянська Д. В. Теоретичні аспекти складу правопорушення. III Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум : *Матеріали форуму*, (м. Київ, 14-15 травня 2020 р.) Том 1. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 33-35.
25. Васильченко О. П., Матат А. В. Конституційні права людини: зміст, функції та рамки обмеження. *Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації* : колективна монографія / Національний університет "Одеська юридична академія". Львів; Торунь : Ліга-Прес, 2020. С. 45–66.
26. Вовк П. Правова держава: вітчизняні наукові підходи до змісту поняття. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 19-23.
27. Волкова І. Види юридичних фактів-станів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 1. С. 114-118.
28. Галас В. І., Попович Т. П. Елементний склад форми держави. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 45-48.
29. Галас В. І., Попович Т. П. Елементний склад форми держави: теоретико-правовий аналіз. *Регіональні студії*. 2017. Вип. 10. С. 13-17.
30. Гамбург І., Гамбург С. Закріплення моделі політико-територіального устрою в конституціях держав: плюралізм підходів і досвід для України. *Підприємництво, госп-во і право*. 2020. № 4. С. 365–370.
31. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2019. 279 с.
32. Горбатюк В. Л. Багатоаспектна процедура тлумачення правових норм. *Інформація і право*. 2016. № 1 (16). С. 79–84.
33. Гринь Д. О. Категорія юридичної відповідальності: методологічний аналіз поняття. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 11–15.
34. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку : аналіт. доповідь / за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко, В. М. Яблонського. Київ : НІСД, 2018. 128 с.
35. Гуйван П. Юридичні факти і цивільно-правові строки: порівняльна характеристика. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 30-37.
36. Державний суверенітет в умовах глобалізації: теорія та практика : монографія / за заг. ред. О. М. Кіндратець. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2022. 226 с.
37. Дехтярьов О. В., Олійник О. Б. Юридична природа та значення норми права. *Право та державне управління*. 2018. № 4 (33). С. 11–15.
38. Дзьобань О. П., Жданенко С. Б. Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. *Інформація і право*. 2020. № 2 (33). С. 9–22.
39. Дзюбенко Ю. М. Проблеми визначення поняття та сутності демократичних та недемократичних режимів. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 57. С. 49-60.
40. Динник І. П. Становлення взаємовідносин держави та суспільства: історико-методологічний зріз. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 10.

С. 106-109.

41. Довженко Є. В. Теоретико-правова характеристика технічних норм. *Юридичний вісник*. 2016. № 4 (41). С. 42-47.
42. Дубинський І. Ю. Функції держави як найважливіші напрями розвитку держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 4. С. 18-21.
43. Дубинський І. Ю. Класифікаційні особливості функцій держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Том 30 (69) № 4. С. 7-11.
44. Дурнов Є. Поняття та види функцій праворозуміння. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С.154-159.
45. Євтушенко О. Н. Політичний режим та його роль у регулюванні взаємовідносин суспільства й держави. *Наукові праці. Політологія*. 2016. Т. 284. № 272. С. 12-16.
46. Єпур М. В. Ліберально-демократичні політичні режими в сучасних державах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019 № 41 том 1. С. 17-20.
47. Жданюк К. Г., Аксютіна А. В. Юридичні факти : поняття та особливості. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку приватного права в сучасних умовах* : матеріали регіонал. наук-практ. конф. (м. Дніпро, 25 листоп. 2020 р). Дніпро : ДДУВС, 2020. С. 90-91.
48. Завгородня Ю. С. Функції держави в сучасних умовах: пропедевтичний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 20-22.
49. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
50. Загребельна Н. Юридична відповідальність з позиції справедливості та дієвості: сучасні реалії та поняття. *Political and Legal Studies*. 2022. Vol. 1. Issue 4. С. 63-73.
51. Загуменна Ю. О., Лазарєв В. В., Сидоренко А. Ю. Відомча нормотворчість в Україні: досвід комплексного аналізу : монографія. Харків : Планета-Прінт, 2021. 228 с.
52. Заставська Л. П., Терещенко Л. О. Проблематика об'єкта правовідносин у системі правових категорій. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Т. 1. № 85. С. 31-37.
53. Зелена І. Поняття інституту юридичної відповідальності у приватному праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №1. С. 176-181.
54. Іванченко О. М. Сутність та юридична природа систематизації законодавства. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 23-27.
55. Кальян О. С., Мисак О. І. Юридична відповідальність: проблеми системного розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. Вип. 59. Т. 1. С. 51-54.
56. Кельман Л. М. До питання про співвідношення понять правозастосовної діяльності та реалізації права: теоретико-правовий аспект.

Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2017. № 4. С. 31-41.

57. Коба М. Правова культура як предмет вивчення теоретико-правовою наукою. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 4. С. 178–182.

58. Коверзнев В. Сутність механізму правового регулювання кооперації в Україні. Evropský politický a právní diskurz. 2015. Sv. 2. Vyd. 1. С. 291-298.

59. Кононенко В. В., Лапшин С. А. Громадянське суспільство та держава: співвідношення в публічному управлінні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 8.

60. Копча В. В. Сучасна держава: основні підходи до розуміння. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020 № 43. С. 13-17.

61. Копча В. В., Копча Н. В. Держава та основні підходи до розуміння. Закарпатські правові читання = Transcarpathian legal readings : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (29-30 квіт. 2020 р., м. Ужгород) / НДІ порівнял. публіч. права та міжнар. права. Ужгород : Рік-У, 2020. С. 86-90.

62. Копча В.В. Правова держава та принципи сучасної держави. Національна юридична освіта й наука в європейському та євроатлантичному вимірах : матеріали загальноакадемічної підсумкової науково-теоретичної конференції здобувачів вищої освіти (Київ, 17 травня 2019 р.). Київ, 2019. С.40–43.

63. Корунчак Л. А. Нормативно-правовий акт: синергетичний аспект. Юридичний бюлетень. 2018. Вип. 2. С. 52-58.

64. Косілова О. І. Механізм правової держави: принципи функціонування, тенденції розвитку в сучасній Україні. Інформація і право. 2016. № 1(16). С. 92-101.

65. Котик Г. В. Поняття та види систематизації законодавства. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. 2020. Вип. 32. С. 14-18.

66. Кравцова З. С. Співвідношення понять «механізм держави» та «механізм здійснення державної влади»: конституційно-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 10. С. 91-94.

67. Кувітанова Ю. І. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України: загальнотеоретична характеристика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Запоріжжя, 2016. 301 с.

68. Куракін О. М. Структура механізму правового регулювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Вип. 35 (2.1). С. 41-44.

69. Кучук А. М., Пекарчук А. В. Система права: необхідність зміни парадигми. Право і суспільство. 2020. № 2. С. 84–89.

70. Лазарев В. В. Концепції розуміння сутності категорії «зловживання правом». Право і безпека. 2023. № 1 (88). С. 179–189. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.1.16>.

71. Лазарев В. В. Тлумачення юридичної термінології Конституційним Судом України. Право і безпека. 2020. № 79 (4). С. 116–121.

72. Лебедєва В.В., Граціотова Г.О. Поняття, ознаки, види органів держави та форми державного правління. *Економіка: реалії часу*. 2021. № 5 (57). С. 71-80.
73. Левчук В. Д. Поняття та ознаки правової держави. *Правоохоронна функція держави: теоретикометодологічні та історико-правові проблеми* : тези доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 трав. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консультат. місія Європейського Союзу. Харків : ХНУВС, 2019. С. 121-123.
74. Лепех Ю. Питання про співвідношення понять «правотворчість» та «нормотворчість». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2016. № 855. С. 225–231.
75. Литвин В. Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі : інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти : монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 636 с.
76. Лісовська Ю. П., Лісовський П. М., Подоляка С. А. Правова держава: історія, теорія, методологія : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 348 с.
77. Макаренко Л. П. Співвідношення понять «джерело прав» та «форма права»: теоретико-понятійний аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 1. С. 28–30.
78. Макеєва О. М. Правова культура як чинник розвитку правової системи. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 4. С. 48–53.
79. Марущак О. А. До питання про класифікацію функцій сучасної держави. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 4 (69). С. 25-31.
80. Марущак О. А. Функції держави: визначення поняття. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 3 (65). С. 17-21.
81. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.
82. Мельник О. Г. Поняття юридичних фактів як підстав виникнення, припинення та трансформації правових відносин у сфері реалізації судової влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. Вип. 33. Т. 1. С. 32-35.
83. Мерник А. М., Ярова А. С. Поняття держава та державність: зміст та співвідношення (історико-правовий аспект). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 19-22.
84. Мироненко П. В. Державне правління та його трансформації. *Суспільно-політичні процеси*. 2018. № 2 (9). С. 56-117.
85. Могілевський Л. В. Сутність поняття «норма права». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1. С. 14–18.
86. Москальчук Ю. Г. Система стримувань і противаг як ефективний засіб досягнення взаємодії у роботі органів законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. Вип. 16. С. 19–23.

87. [Назарчук О. Природа правового регулювання права акціонерних товариств. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 8. С. 213-220.](#)
88. [Новікова М. В. Загальнотеоретичні підходи до визначення поняття «джерела права». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2 \(111\). С. 71-75.](#)
89. [Образцова В. В. Механізм стримувань та противаг у публічно-управлінських відносинах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 20. С. 107–112.](#)
90. [Обушенко Н. М. Суть і значення систематизації законодавства в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 4. С. 101-106.](#)
91. [Олійник В. С. Республіканська форма правління: її особливості в Україні. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2018. № 2 \(4\). С. 15-26.](#)
92. [Олькіна О. В. Інституціоналізація прав громадян на участь в управлінні державними справами та на свободу об'єднання в контексті інтеграційних процесів. *Молодий вчений*. 2017. № 4. С. 327–330.](#)
93. [Оніщенко Н. М. Громадянське суспільство: реалії та зміни. *Громадянське суспільство як чинник модернізації сучасної держави : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції \(м. Київ, 20 квітня 2021 р.\)*. Київ : Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. С. 89-93.](#)
94. [Пархоменко Н. Концептуальні основи теорії джерел права. *Право України*. 2017. № 6. С. 9–16.](#)
95. [Переш І. Є., Бариська Я. О. Теоретичні характеристики правомірної поведінки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право"*. 2019. Вип. 59. Т. 1. С. 66–69.](#)
96. [Петрова І. Нормотворчий процес і стадії нормотворчості в діяльності державної фіскальної служби України. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки*. 2017. № 865. С. 308–315.](#)
97. [Петков С. В. До питання про види юридичної відповідальності контексті зміни державотворчих парадигм. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право»*. 2021. № 1 \(2\). С. 119-124.](#)
98. [Петков С. В. Систематизація та кодифікація законодавства: концептуальний вимір. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Право"*. 2020. № 1 \(1\). С. 6–11.](#)
99. [Петков С. В., Пащенко П. М. Правовий нігілізм як головний чинник гальмування демократичних перетворень в усіх сферах суспільного життя. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 44-47.](#)
100. [Пильгун Н. В. Особливості та значення норми права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 55-57.](#)
101. [Пильгун Н. В., Бурбеца В. В. Поняття «механізм держави» в сучасній юридичній думці. *Юридичний вісник*. 2017. № 2 \(43\). С. 46-51.](#)
102. [Поліщук Ю. Д. Елементи системи законодавства. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2017 : зб. наук. пр. / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. О. В. Козаченко*. Миколаїв : Іліон, 2017. С. 312-316.](#)

103. Полонка І. А. Механізм неправомірної поведінки в теорії права: авторський підхід. Підприємництво, господарство і право. 2018. Вип. 6. С. 243–248.
104. Полонка І. А. Правомірна поведінка: теоретичний аналіз основних складників. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 2. С. 19–21.
105. Попова О. В. Нормотворчий процес та правозастосування: навчальний посібник. Київ: НУБіП України, 2022. 168 с.
106. Правозастосування : навч. посіб. / За заг. ред. С. Д. Гусарєва. Київ : НАВС, ФОП Маслаков, 2020. 160 с.
107. Процюк І. В. Закон як основний нормативний правовий акт. Актуальні проблеми держави і права. 2020. Вип. 88. С. 106-115.
108. Решота В. В. Акти Кабінету Міністрів України у системі джерел адміністративного права України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 6. С. 241–245.
109. Риндюк В. І. «Система законодавства» та «система нормативно-правових актів»: до питання визначення та співвідношення понять. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2019. Вип. 1 (41). С. 102-107.
110. Риндюк В. І., Гришко О. М. Система права та законодавство: до питання співвідношення понять. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. № 1. С. 36-41.
111. Рябовол Л. Т. Теорія права як галузь вітчизняної юриспруденції: проблема становлення предметно-функціонального поля. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2018. № 4. С. 7–14.
112. Соколова І. О. Правова природа політичних режимів. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 47-49.
113. Савенко В. Правовідносини як форма відображення юридичної природи суспільних відносин в державі. European political and law discourse. 2015. Vol. 2. I. 2. С. 148-152.
114. Самілик Г. М. Склад злочину і його наповнення. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2018. Вип. 3–4 (12–13). С. 159-164.
115. Самокиш І. В. Правові системи сучасності: дискусійні положення. Юридичний бюлетень. 2018. Вип. 6 (6). С. 30-36.
116. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення. Порівняльно-аналітичне право. 2020. № 1. С. 56-60.
117. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л., Шевченко Д. М. Правова держава як фактор розвитку громадянського суспільства. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 2. С. 189–198.
118. Сердюк І. А. Реалізація норм права: питання термінологічної визначеності та змістовної наповненості. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 1. С. 74-78.
119. Сидоренко О. О., Кухарчук А. В., Ткаченко О. Р. Правова культура: поняття, склад та її стан в Україні. Юридичний науковий електронний журнал.

2021. № 4. С. 62-64.

120. Солоткий С. А. Концептуальні засади державної служби в Україні: проблемні питання. Філософські та методологічні проблеми права. 2021. № 1 (21). С. 127-134.

121. Степаненко К. В. Доктринальне розуміння правової системи у зарубіжній та вітчизняній правовій науці. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 48-51.

122. Стрибко Т., Бойченко С. Правова поведінка як складник правосвідомості: загальнотеоретичний аналіз. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 257-261.

123. Стрілко Д. Л. Правовий нігілізм та шляхи його подолання в сучасних умовах. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 3 (301). С. 216 – 220.

124. Субота С. І. Особливості взаємодії громадянського суспільства та поліції в умовах демократичного режиму. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 3. С. 41-44.

125. Сухонос В. В., Сухонос В. В. Ісклад злочину: закон, теорія та практика : монографія. Суми : Університетська книга, 218. 200 с.

126. Талдикін О. В. Сучасні недемократичні форми державного (політичного) режиму. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. № 1. С. 44-50.

127. Тацій В. Я., Данильян О. Г. Правова культура та державотворчі процеси в сучасній Україні: проблеми взаємовпливу. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 38. С. 11-25.

128. Теорія держави і права : підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2015. 368 с.

129. Теорія держави та права : навчальний посібник / за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, 2017. 116 с.

130. Теплюк М., Ющик О. Характеристика об'єкта як необхідна умова правового регулювання. Право України. 2022. № 12. С. 26-36.

131. Терещук М. М. Позитивна юридична відповідальність в публічному праві: теоретичний аналіз. Молодий вчений. 2016. № 7 (34). С. 268-271.

132. Тихомиров Д. О., Аврахов А. М. Дія нормативно-правових актів у часі та в просторі. Трибуна молодого вченого. 2017. № 1. С. 144-146.

133. Тихомиров О. О. Класифікація інформаційних прав людини: розвиток підходів. Інформація і право. 2022. № 1(40). С. 46-53.

134. Ткаля О., Шелудько А. Загальні принципи організації та діяльності державного апарату. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 11. С. 274-279.

135. Томко В. Особливості діалектичного поєднання категорій "право" і "норма права". Підприємництво, господарство і право. 2016. № 3. С. 137-141.

136. Трещов М., Мунько А. Сучасна форма правління в Україні: науково-практичний дискурс. Науковий вісник: Державне управління. 2022. № 2 (12). С. 182-193.

137. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність : навчальний

посібник. Київ : ФОП Голембовська О. О., 2018. 204 с.

138. Федіна Н. В. Генеза тлумачення норм права. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 46–51.

139. Фігель Ю. О. Теоретичні аспекти обмеження прав людини. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 357-361.

140. Флоря А. Р., Лісна І. С. Судовий прецедент у правовій системі США. *Право та державне управління*. 2017. № 4 (29). Т. 1. С. 33–37.

141. Хиля М. Юридичні вимоги до нормативно-правових актів у системі джерел адміністративного права. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 2 (18). С. 89-94.

142. Чемодурова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 262-267.

143. Черіпко М.І. Ознаки реалізації норм права. *Молодіжний науковий юридичний форум* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції до Дня науки (м. Київ, 16-17 травня 2019 р.). Тернопіль: Вектор. С. 107-109.

144. Чернищук Н. В. Етапи розвитку формування права. *Вчені записки Таврій. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2020. Т. 31 (70). № 1. С. 129-133.

145. Чукаєва В. О. До проблеми типології правової системи сучасної України. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Вип. 4. С. 20–24.

146. Шевченко А. Є., Старостюк А. В. Теорія держави і права : навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 77–87.

147. Шершель О. Обмеження прав людини: філософсько-правовий аспект. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. Т. 25. № 1. С. 180-186.

148. Щербак Н. В. Міжнародні стандарти з питань гендерної рівності та їх упровадження в Україні (в умовах реформування державного управління). *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 153–165.

149. Ярема О. Г. Зміст інформаційного суверенітету у контексті державного суверенітету. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 191-194.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>.

2. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL:<http://www.kmu.gov.ua/control/>.

3. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України. URL:<http://www.ombudsman.kiev.ua>.

4. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/>.

5. Офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України. URL: <http://www.rainbow.gov.ua>.